

חטאים של אנשים גדולים

עיון בפרשת דוד ובת שבע

שאל דוד בוצ'קו

עורכת: אודיה בראון

ספריית עץ חיים

ניתן להשיג את החוברת

בישיבת "היכל אליהו"

כוכב יעקב 90622

טלפון 029972023

פקס 029972115

hesder@gmail.com

www.toraisrael.com

©

כל הזכויות שמורות למחבר

תשע"ט – 2019

חל איסור לצלם מן הספר למטרות מסחריות

מותר לצלם לצורך לימוד אישי

תוכן העניינים

5 הקדמה

9 שתי סוגיות מרכזיות ביחס לסוגיה

חלק א

11 גדולה עבירה לשמה

14 הקבלה לחטא העגל

15 הסכנה שבהכשרת "עבירה לשמה"

17 סכנה נוספת – עיוות התנ"ך

18 המגלה פנים בתורה שלא כהלכה

20 פשט ודרש בתנ"ך

22 גדולתם ועוצמתם של אנשים גדולים

26 "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה"

27 "כל האומר ראובן חטא"

29 כוחו של תיקון

30 סיכום חלק א

חלק ב

31 תמצית שיטתו של הרב גבריאל אלקובי

32 מכתב ראשון

42 משפט ומוסר

44 כבשת הרש

46	"אלא ללמד כוח התשובה"
48	מכתב שני
49	פירוש המלב"ם
50	פירוש המהר"ל
50	פירוש האברבנאל
52	לסיכום

חלק ג

55	המלבי"ם שמואל ב פרק יב
59	המהר"ל "באר הגולה", באר חמישי, פרק י
60	האברבנאל שמואל ב פרק יב

חטאים של אנשים גדולים

עיון בפרשת דוד ובת שבע

הקדמה

האם ייתכן שאנשים גדולים וצדיקים יחטאו בחטאים נמוכים ושפלים הכרוכים ביצר העריות?

בשנים האחרונות ניצבה שאלה זו לפתחנו בשתי פרשיות קשות של רבנים מוכרים שעשו מעשים אשר לא ייעשו, האחד פגע מינית בתלמידיו, והאחר – בנשים מקהילתו. מטבע הדברים פרשיות מסוג זה מעוררות מחלוקת ציבורית גדולה. חסידיו של הרב נחלצים להגנתו וטוענים כי לא ייתכן לייחס מעשים שכאלו לאדם כה קדוש וטהור, ואחרים טוענים כי מעשיו המוכחים ממחישים את אשר אמרו חז"ל ש"אין אפוטרופוס לעריות" (כתובות יג, ב), ואפילו אדם גדול ורב חסד עלול ליפול בחטא.

מחלוקת זו לא החלה בדורנו. זו מחלוקת עתיקת יומין המתייחסת כבר לדוד המלך.

בפרק י"א בשמואל ב' מסופר על מעשה דוד עם בת שבע אשת אוריה החיתי:

וַיְהִי לַעֲת הָעֶרְב וַיִּקַּם דָּוִד מֵעַל מִשְׁכְּבוֹ וַיִּתְהַלֵּךְ עַל גַּג בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיִּרְא אִשָּׁה רֹחֶצֶת מֵעַל הַגָּג וְהָאִשָּׁה טוֹבַת מְרָאָה מְאֹד.

וַיִּשְׁלַח דָּוִד וַיִּדְרֹשׁ לְאִשָּׁה וַיֹּאמֶר הֲלוֹא זֹאת בַּת שֶׁבַע בַּת
אֱלִיעָם אִשְׁתֵּי אֹרֶיָה הַחַתִּי. וַיִּשְׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים וַיִּקְחָהּ
וַתָּבוֹא אֵלָיו וַיִּשְׁכַּב עִמָּה וְהִיא מִתְקַדְּשֶׁת מִטְּמֵאָתָה וַתָּשָׁב אֶל
בֵּיתָהּ. וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתִּשְׁלַח וַתַּגֵּד לְדָוִד וַתֹּאמֶר הֲרָה אֲנִכִי.
וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶל יוֹאָב שְׁלַח אֵלַי אֶת אֹרֶיָה הַחַתִּי וַיִּשְׁלַח יוֹאָב
אֶת אֹרֶיָה אֶל דָּוִד. וַיָּבֹא אֹרֶיָה אֵלָיו וַיִּשְׂאֵל דָּוִד לְשָׁלוֹם יוֹאָב
וְלְשָׁלוֹם הָעָם וְלְשָׁלוֹם הַמְּלָחָמָה. וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאֹרֶיָה רֵד
לְבֵיתְךָ וּרְחֹץ רִגְלֶיךָ וַיֵּצֵא אֹרֶיָה מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַתֵּצֵא אַחֲרָיו
מִשָּׂאת הַמֶּלֶךְ. וַיִּשְׁכַּב אֹרֶיָה פָּתַח בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל עַבְדֵי
אֲדָנָיו וְלֹא יָרַד אֶל בֵּיתוֹ. וַיִּגְדּוּ לְדָוִד לֵאמֹר לֹא יָרַד אֹרֶיָה אֶל
בֵּיתוֹ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אֹרֶיָה הֲלוֹא מִדְּרָךְ אַתָּה בָּא מִדּוֹעַ לֹא
יָרַדְתָּ אֶל בֵּיתְךָ. וַיֹּאמֶר אֹרֶיָה אֶל דָּוִד הָאָרוֹן וַיִּשְׂרָאֵל וַיַּהוּדָה
יֹשְׁבֵים בְּסָפוֹת וְאֲדָנִי יוֹאָב וְעַבְדֵי אֲדָנִי עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה חֲנִים
וְאֲנִי אָבוֹא אֶל בֵּיתִי לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׁכַּב עִם אִשְׁתִּי חִיָּךְ וְחִי
נַפְשְׁךָ אִם אֶעֱשֶׂה אֶת הַדְּבָר הַזֶּה. וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אֹרֶיָה שֵׁב
בָּזָה גַם הַיּוֹם וּמָחָר אֲשַׁלְּחֶךָ וַיִּשֵׁב אֹרֶיָה בִירוּשָׁלַם בַּיּוֹם
הַהוּא וּמִמָּחָרָת. וַיִּקְרָא לוֹ דָּוִד וַיֹּאכַל לֶפְנָיו וַיִּשְׁתַּן וַיִּשְׁכַּרְהוּ
וַיֵּצֵא בְּעָרֵב לְשָׁכַב בְּמִשְׁכָּבוֹ עִם עַבְדֵי אֲדָנָיו וְאֶל בֵּיתוֹ לֹא יָרַד.
וַיְהִי בַבֶּקֶר וַיִּכְתַּב דָּוִד סֵפֶר אֶל יוֹאָב וַיִּשְׁלַח בְּיַד אֹרֶיָה.
וַיִּכְתַּב בְּסֵפֶר לֵאמֹר הִבּוּ אֶת אֹרֶיָה אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּלָחָמָה
הַחֲזָקָה וְשִׁבְתֶּם מֵאַחֲרָיו וְנָפְהוּ נָמָת.

אוריה החיתי מת במלחמה, ודוד לוקח את בת שבע לו לאישה :

וּתְשָׁמַע אֶשֶׁת אֹרְיָה כִּי מֵת אֹרְיָה אִישָׁה וַתִּסְפָּד עַל בְּעֻלָּה.
וַיַּעֲבֵר הָאָבֶל וַיִּשְׁלַח דָּוִד וַיֵּאֱסָפָה אֶל בֵּיתוֹ וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה
וַתֵּלֶד לוֹ בֶן וַיִּרַע הַדָּבָר אֲשֶׁר עָשָׂה דָּוִד בְּעֵינֵי ה'.

בגמרא מופיעות שתי שאלות מרכזיות:

א. כיצד היה דוד יכול להתחתן עם בת שבע לאחר מות אוריה?
הלא בת שבע הייתה לכאורה אשת איש כשדוד בא עליה לראשונה,
ואשת איש שנבעלה לאחר אסורה גם על בעלה וגם על בועלה!

ב. כיצד ייתכן שדוד המלך הרג את אוריה החיתי כדי להתיר לעצמו
את בת שבע?

על השאלה הראשונה עונה הגמרא בשתי דרכים:

לפי דעה אחת בת שבע כלל לא נחשבה אשת איש כי אם גרושה,
משום שהיה נהוג שכל היוצא למלחמות בית דוד כותב גט כריתות
לאשתו¹ כדי שאם חס וחלילה ימות במלחמה לא תזדקק האישה
לייבום. הדעה השנייה גורסת שאומנם הייתה בת שבע אשת איש אך
היה שם מעשה אונס,² וכשאישה נאנסת היא איננה נאסרת על
בעלה, וממילא גם אינה אסורה על הבועל.

שתי הדעות גם יחד מציגות תמונה עגומה. הדעה הגורסת שדוד בעל
את בת שבע בכוח מבהילה ביותר, וגם הדעה שבת שבע הייתה

¹ שבת נו, א; כתובות ט, ב.

² "מעשה שהיה מפני מה לא אסורה? התם אונס הוה" (כתובות ט, א).

גרושה אינה מניחה את הדעת, שהרי בשביל להיות עם אישה צריך קודם לקדש אותה! בעילת אישה בלי קידושין – גם אם היא פחות חמורה מאיסור אשת איש שעונשו מוות, וודאי שגם היא אסורה באיסור חמור!

על השאלה השנייה עונה הגמרא שאוריה "מורד במלכות הוה" (שבת נו, א), משום שלא ציית להוראת המלך לחזור הביתה. דינו של המורד במלכות הוא מוות, והואיל ואוריה מרד במלכותו של דוד הוטל עליו עונש מוות.

ואולם, גם אם אוריה היה מורד במלכות – הלוא נראה שלא משום כך הרגו דוד אלא כדי לנקות את עצמו מאיסור אשת איש, כפי שכתב רש"י: "כדי שתהא מגורשת למפרע ונמצא שלא בא על אשת איש, שכל היוצא למלחמה כותב גט לאשתו על תנאי אם ימות במלחמה".³

אין ספק שיש כאן קושיה. מצד אחד הפסוקים מתארים סיפור נורא: המלך לוקח אישה השייכת לאיש אחר ושוכב איתה ולאחר מכן משלחה לביתה, וכשמסתבר שהיא הרה ממנו הוא מנסה להסתיר את מעשיו. הוא שולח לקרוא לבעלה משדה הקרב כדי שיסור אל ביתו וישכב עם אשתו, וכשהבעל מסרב ללכת אל ביתו שולח אותו המלך אל מותו. הכתוב מציין כי מעשה דוד היה רע בעיני ה', והנביא מוכיח אותו קשות: "וְעָתָה לֹא תִסּוּר חָרֵב מִבְּיַתְךָ

³ רש"י על שמואל ב יא, טו.

עד עולם יקב כּי בּזַתְנִי וְתַקַּח אֶת אִשְׁתִּי אִוְרָהּ תַּחְתִּי לְהִיּוֹת לְךָ
לְאִשָּׁה" (שמואל ב יב, י), ומוסיף "הֲנִי מְקִים עֲלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתְךָ
וְלִקְחֹתִי אֶת נְשִׁיךָ לְעֵינֶיךָ וְנִתַּתִּי לְרַעֲיָה וְשָׁכַב עִם נְשִׁיךָ לְעֵינֵי הַשָּׁמַשׁ
הַזֹּאת" – וכך אכן התקיים.

מצד שני אמרו חז"ל כי "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה"
(שבת נו, א). דוד הוא מלך ישראל, נעים זמירות ישראל, אבי המשיח –
ולא ייתכן שחטא בחטא כה חמור ובכל זאת ה' לא סר ממנו. מה
גם שדוד המלך ניחן ברוח הקודש או אף ברוח נבואה, ולא ייתכן
שנביא ה' יהיה שטוף ביצרים ואף יחטא בעריות.

כיצד אפשר להשכין שלום בין שני הקצוות הללו?

שתי גישות מרכזיות ביחס לסוגיה

גישה אחת בקרב מפרשי התנ"ך מנסה למזער את חטאו של דוד
המלך ולהסביר את הכוונות הטהורות שעמדו מאחורי המעשה.
הגישה שכנגד תובעת שלא להתעלם מפשט דברי הנביא המפורשים
בתנ"ך אלא להתמודד עימם. בבסיס הגישה הראשונה עומדת
ההשקפה שחלילה לנו מלייחס חטא של עריות ושפיכות דמים
למשיח ה', בעוד הגישה השנייה ניצבת פנים אל פנים מול חטאו של
דוד המלך מתוך אמון מלא בכוחה העצום של התשובה. שתי
הגישות נובעות מתוך יראת כבוד לדוד מלכנו משיחנו ומתוך הבנה
שמה אנו ומה חיינו אל מול גודל קדושתו, ואין אנו באים לדון

חלילה אלא ללמוד את המוסר שהנביא מבקש ללמדנו מתוך סיפור המעשה.

אחד מנושאי הדגל בדורנו של הגישה הראשונה הוא הרב אביגדור נבנצל,⁴ הטוען במאמרו "כל האומר דוד חטא – אינו אלא טועה"⁵ כי מעשה דוד בבת שבע היה כל כולו לשם שמיים. על גבי מאמרו של הרב נבנצל כתב הרב גבריאל אלקובי⁶ מאמר מקיף המחזק את דברי הרב ומוסיף עליהם עוד כהנה וכהנה.⁷

במאמרו זה ננסה להבין לעומק מה מבקש הנביא ללמדנו בסוגיית דוד ובת שבע, תוך התייחסות לדבריהם של הרב נבנצל והרב אלקובי.

המאמר מורכב משלושה חלקים :

חלק א מבוסס על שיעור שהועבר בישיבת היכל אליהו, המתמודד רובו ככולו עם טענותיו של הרב נבנצל. **חלק ב** מורכב משני מכתבי תגובה שנכתבו לרב אלקובי ביחס לשיטתו. המכתבים נעבדו ונערכו, ונוספו בהם מראי מקומות והבהרות עניינים על פי הצורך. המכתב השני בחלק ב עוסק רובו ככולו בפירושיהם של המלבי"ם, המהר"ל והאברבנאל על הסוגיה – ואלו מובאים ככתבם וכלשונם **בחלק ג**.

⁴ רב הרובע היהודי בירושלים בשנים ה'תשל"ג-ה'תשס"ח (1973-2008), תלמידו המובהק של הרב שלמה זלמן אויערבאך.

⁵ הרב אביגדור נבנצל, שיחות לפרשת השבוע, ויחי, שיחה לו, עמ' שפא-שצו.

⁶ ר"מ בישיבת היכל אליהו ובכולל "יד שאול" שעל יד ישיבת היכל אליהו.

⁷ הרב גבריאל אלקובי, "קונטרס דוד ובת שבע", תל ציון, תשע"ח.

חלק א

הרב נבנצל מבסס את מאמרו על הדעות בחז"ל שלפיהן לא חטא דוד המלך בבואו אל בת שבע, ובראשן הטענה המופיעה במסכת שבת (נו, א): "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר דוד חטא – אינו אלא טועה". במאמרו הוא מנסה להוכיח את צדקתה של טענה זו וליישבה עם הפסוקים המתארים את אשר התרחש.

"גדולה עבירה לשמה"

הרב נבנצל כותב כי פשט הפסוקים מוכיח שבת שבע הייתה גרושה בשעת המעשה ועל כן מותרת לדוד, שהרי דוד לא הסתיר את מעשיו והזמינה לבוא אליו בגלוי ולא בסתר, ואף התפלל על הוולד שלא ימות – ומכאן משמע שלא היה חשש שהילד ממזר.⁸ ומדוע לדבריו לקח דוד את בת שבע?

דוד ראה ברוח הקודש שבת שבע מיועדת לו מששת ימי בראשית ושממנה ייוולד המשיח, ולכן ביקש להתחתן איתה.⁹ החיבור שלו איתה נועד לשם שמיים, להבאת המשיח, ולא הייתה בו כל תאוה הנובעת מיצר אנושי. ואולם, גם הרב נבנצל מכיר את הדעה האחרת

⁸ שהרי על פי ההלכה אין מבקשים רחמים על ממזר (שו"ע יו"ד רס"ה ד).

⁹ "ראויה היתה בת שבע בת אליעם לדוד מששת ימי בראשית, אלא שבאה אליו במכאוב. וכן תנא דבי רבי ישמעאל: ראויה היתה לדוד בת שבע בת אליעם, אלא שאכלה פגה" (סנהדרין קז, א).

בגמרא, שעל פיה בת שבע הייתה עדיין אשת איש. האם גם לפי דעה זו יוכשר מעשהו של דוד?

כך כותב הרב נבנצל, תחת הכותרת "גדולה עבירה לשמה":¹⁰

אבל גם למן דאמר שבת שבע הייתה אשת איש באותה שעה חייבות כל התמיהות שהעלינו להוליך אותנו לכיוון זה של הדברים: דוד המלך נתן ליבו לכך שמצד אחד עדיין לא נולד הבן הראוי להמשיך את בית דוד, ומאידך הוא בעצמו מזקין והולך ומתקרב לשנות השישים של חייו (סדר עולם רבה, ד). ואכן, זו הייתה גם הסיבה לכך שבשנותיו האחרונות, כשהיה דוד תשוש וחולה מאוד (מ"ב א), הוא לא הזדרז להמליך את שלמה; פשוט מפני ששלמה היה אז עדיין ילד. [...] ולכן כאן, כשראה דוד את בת שבע, שהייתה ראויה ומזומנת לו מששת ימי בראשית (סנהדרין קז, א), החליט שהקמת יורש לבית דוד וגואל לעולם כולו היא משימה חשובה כל כך עד שהיא דוחה את האיסור של אשת איש. ומתוך קדושה של מצווה ומחשבה לשם שמים, הוא לוקח את בת שבע על אף הכל. ועל אף שמבחינה הלכתית הילד ממזר – בכל זאת רואה דוד שהילד הזה נוצר בקדושה

¹⁰ נזיר כג, ב.

גדולה כל כך עד שצריך להתפלל לשלומו, מפני שיש כאן משהו שהוא מעבר לחישובים ההלכתיים.¹¹

כשאני רואה את הדברים האלה אני נחרד. הא כיצד אפשר להכשיר חטא נורא כל כך בתואנה שהוא נועד להבאת המשיח? אף אחד איננו יודע בוודאות מהיכן ובאיזו דרך ייוולד המשיח. ייתכן בהחלט שבת שבע הייתה ראויה לדוד, ייתכן שהנשמות היו קרובות מאוד זו לזו, אך בשום פנים ואופן אין זה מצדיק את החטא כי אם להיפך – זה הופך את העבירה לגדולה יותר ומסוכנת הרבה יותר. אפילו אדם גדול ונשגב כדוד מלכנו אינו יכול להפך בהלכה על פי שיקול דעתו ולהכשיר לאו מפורש מהתורה כדי להביא את המשיח, וכל ניסיון להלביש מחשבות שכאלו על דוד המלך רק פוגע בכבודו ובגודל תורתו.

דעה זו איננה מקובלת על הרב נבנצל, ואלו הם דבריו על מי שסבור כמוני:¹²

נמצאנו למדים אפוא, שגם למ"ד שבת שבע **לא** הייתה גרושה, גם לדעה זו אנו אומרים בהחלטיות, שכל מי האומר שדוד חטא בחטא של עריות **כפי שחוטא אדם מהשוק** – אינו אלא טועה. מי שחושב שאדם שזכה שייאמרו עליו כל מאמרי חז"ל שנאמרו בדוד, על ענוותנותו העצומה, על מידת החסד שבו, על שבירת היצר שבו, על תורתו ויראתו; מי

¹¹ עמ' שפו-שפז.

¹² ההדגשות במקור.

שחושב שאפשר להגיע למדרגות נשגבות שכאלה וגם לתת דרור לתאוות היצר – ועוד בחטא נורא של עריות, שאפילו אנשים פשוטים נזהרים בו, אדם שכזה לא הבין אף לא מילה אחת בתנ"ך כולו! מ"בראשית" עד "ויעל" (סוף דהיי"ב). הוא "אינו אלא טועה" בתנ"ך כולו.

הקבלה לחטא העגל

הרב נבנצל ממשיך ומחזק את דבריו תוך הקבלה לחטא העגל:

כי התנ"ך מלמד אותנו שאם עובדים לעגל – אזי אין תורה; עדיף לשבר את הלוחות, גם אם ייתכן שבשל כך לא תהיה תורה לישראל **לעולם!** (שהרי איש לא הבטיח למשה שינתנו לוחות שניים). ומי שלא הבין את מהות הריחוק שבין השניים וחושב שאפשר להעלות את הנפש למדרגת רוח הקודש, לכתוב בה את מזמורי התהלים הקדושים ואחר כך לתת ליצר לשלוט באותה נפש ולהחדיר בה טומאת אשת איש, שהתורה מכנה אותה תועבה פעם אחר פעם (ויקרא יח, כו, כז, כט, ל) – ולמחרת לשוב למדרגת רוח הקודש כאילו לא קרה דבר, ואף לזכות "דרך אגב" ולהיות משיח ה' עד עולם – אדם שכזה ייטיב לעשות אם יפתח חומש בראשית ויתחיל הכל מהתחלה.

כמה נכונים הם הדברים שהרב נבנצל כותב בעצמו! "כי התנ"ך מלמד אותנו שאם עובדים לעגל – אזי אין תורה; עדיף לשבר את

הלוחות, גם אם ייתכן שבשל כך לא תהיה תורה לישראל לעולם!" ; שום סיבה שבעולם איננה מכשירה את עשיית העגל, וגם לו היו לישראל כוונות קדושות וטהורות ולא כוונות של עבודה זרה,¹³ עשיית העגל אסורה ומעכבת את קבלת התורה! והיא הנותנת, הלוא על פי הדעה בגמרא שבת שבע לא הייתה גרושה – הרי שהייתה אשת איש! ומי התיר לבוא על אשת איש כדי להביא משיח לעולם? אם עדיף שלא לתת את התורה כלל מלתתה ולקבל לצידה את העגל, עדיף שלא לבוא על אשת איש גם אם בשל כך תתעכב ביאת המשיח!

הסכנה שבהכשרת "עבירה לשמה"

תליית המעשה בתירוץ של "עבירה לשמה" גורמת עוול נורא לדוד המלך. וכי יעלה על הדעת שיש היתר לבוא על אשת איש כדי להביא את המשיח? מחשבה כזו היא בעיניי עבירה שאיננה קטנה כהוא זה מעבירה הנובעת מיצר אנושי. זו עבירה של יהירות עצומה, שבה אדם חושב שהוא יודע סתרי אלוקים. הצדקה מעין זו למעשה דוד מסוכנת מאוד! ומדוע היא כה מסוכנת? כי היא נותנת פתחון פה ופתחון מחשבה לאנשים, ובהם אפילו אנשים גדולים (שמטבע הבריאה אף הם בעלי יצרים), להצדיק נפילות של היצר בתירוצים איומים ונוראים.

¹³ כפי שמפורש למשל בספר הכוזרי שעיקר חטאם היה שהחליטו בעצמם איך לעבוד את ה', ולא כפי שצוו.

כבר ראינו לאורך ההיסטוריה רבנים שברחו למדינות שונות לאחר שעשו מעשים לא ראויים. גם במקרים החמורים ביותר יימצאו תמיד המסנגרים שיספרו עליהם שהם מקובלים גדולים ושמעשיהם נעשו מתוך קדושה אדירה שנועדה להוציא כוחות של טומאה או כל מיני רעיונות אחרים שאי אפשר להעלותם על הדעת.

קיבלתי מכתב מאישה שפנתה לרב מסוים בצרפת כדי שיסייע לה להתגרש מבעלה, ומאותו הרגע החל הרב לשלוח לה הודעות חוזרות ונשנות שהוא אוהב אותה ושמהז ומתמיד ידע שהיא מתאימה לו. לא ייאמן, הרב היה נשוי ואב לילדים – והאישה שפנתה אליו גם היא עוד לא התגרשה. כיצד מסוגל אדם להגיע לשפל כזה? כנראה שבהיותו "תלמיד חכם" הוא פסק שעל פי התורה מותר לאיש לשאת שתי נשים או לקחת פילגש, והרשה לעצמו לחשב כל מיני חשבונות שכל שומעם תצלינה שתי אוזניו.

ואם לא די בכך, פעם פנתה אליי אישה גרושה שיצאה זמן ממושך עם רב שהיה כוהן, וביקשה לברר אם יש דרך כלשהי להקל ולהתיר לה להינשא לו. כשביררתי איתה את הפרטים לעומק התברר שהוא היה גם נשוי, ולדבריה הרב-הכוהן-הנשוי טען שמן התורה מותר לו לשאת גם אותה... קשה להאמין לאיזה שפל מוסרי אפשר לרדת שמנסים לחשב חשבונות מחוכמים כביכול בשם התורה.

חובה עלינו להבין ולהפנים שהלכה היא הלכה, ושלקיחת אשת איש היא איסור חמור מאין כמוהו. שום תירוץ לא יצדיק אותה,

ובשום אופן אין לצייר את העבירה הגדולה בגוונים חיוביים –
באצטלה של "עבירה לשמה"!

סכנה נוספת – עיוות של התנ"ך

כיצד יתמודדו המנסיים לנקות את דוד מלכנו עם דברי הנביא המפורשים? הלוא הפסוקים זועקים כי דוד חטא:

וַיֹּאמֶר נָתַן אֵל דָּוִד אֶתְּהָּ הָאִישׁ כֹּה אָמַר ה' אֶ-לֵהי יִשְׂרָאֵל
אֲנִכִּי מִשְׁחִתִּיךָ לְמַלְךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְאֲנִכִּי הִצַּלְתִּיךָ מִיַּד שָׂאוּל.
וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת בֵּית אֲדֹנֶיךָ וְאֶת נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ בְּחִיקֶךָ וְאֶתְּנָה לְךָ
אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִהְיֶה וְאִם מָעַט וְאִסְפָּה לְךָ כֹּהֲנָה וְכַהֲנָה.
מִדוּעַ בְּזִיתָ אֶת דְּבַר ה' לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינַי אֶת אֹרְיָה הַחֲתָנִי
הַכִּיתָ בְּחָרֵב וְאֶת אִשְׁתּוֹ לְקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה וְאִתּוֹ הָרַגְתָּ בְּחָרֵב
בְּנֵי עַמּוֹן. וְעַתָּה לֹא תִסּוּר חָרֵב מִבֵּיתֶךָ עַד עוֹלָם עֲקֹב כִּי
בְּזַתְנִי וּתְקַח אֶת אִשְׁתּוֹ אֹרְיָה הַחֲתָנִי לְהִיּוֹת לְךָ לְאִשָּׁה
(שמואל ב יב, א-י).

קריאת הפסוקים הנוקבים הללו באמירה שלא היה כל חטא ושהכול נעשה לשם שמיים היא עיוות בלתי נתפס של התנ"ך. אם אפשר לומר שדוד המלך לא חטא אפשר לזרוק את התנ"ך חס וחלילה. המילים אינן אומרות כבר שום דבר, ואין לך סכנה גדולה מזו. הלא כתוב בפירוש – "כי אתה עשית בסתר ואני אעשה את הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השמש" (פס' יב); "ויאמר דוד אל נתן חטאתי לה". ויאמר נתן אל דוד גם ה' העביר חטאתך לא תמות"

(פס' יג). אי אפשר לעקור את הפסוקים מן הפשט, לרוקן אותן מתוכנם ולומר שדוד לא חטא.

על רקע הבנה זו ננסה להבין בהמשך את עומקה של הדעה בחז"ל המגדירה את האומר שדוד חטא כטועה.

המגלה פנים בתורה שלא כהלכה

פרשת דוד ובת שבע פותחת בתיאור הבא: "וַיְהִי לַעֲרֵב הָעָרֶב וַיִּקָּם דָּוִד מֵעַל מִשְׁכְּבוֹ וַיִּתְהַלֵּךְ עַל גַּג בַּיִת הַמֶּלֶךְ וַיֵּרָא אִשָּׁה רֹחֶצֶת מֵעַל הַגֶּגֶץ וְהָאִשָּׁה טוֹבַת מִרְאָה מְאֹד" (יא, ב). מדוע בחר הנביא לספר לנו, שהאישה הייתה טובת מראה? כמובן שאפשר לומר שזה יופי רוחני, שהרי כבר אין כל משמעות למילים. לפי דעתי זו סכנה גדולה מאוד, שיש בה קורטוב של כפירה. פירוש הכתוב תוך התעלמות מהפשט נקרא במשנה "המגלה פנים בתורה שלא כהלכה" (אבות ג, יא). ר' עובדיה מברטנורא מביא דוגמה:

והמגלה פנים בתורה – שמראה פנים ופירושים בתורה שלא כהלכה. כגון המתרגם "ומזרעך לא תתן להעביר למולך" ומזרעך לא תתן לאעברא לארמיותא. ואין זה פשוטו של מקרא.

התורה אוסרת במפורש למסור את הבן למולך, שהיה סוג של עבודה זרה. אפשר לכאורה לדרוש שדברי התורה אינם כפשוטם אלא באו

ללמד שאסור לאדם להשיא את בנו או את בתו לגויים.¹⁴ זו דרשה יפה שמותר ללומדה על גבי הפשט, אך אם דורשים אותה במקום הפשט אפשר לקרוע את כל התורה כולה. זהו גילוי פנים בתורה שלא כהלכה.

אומנם ישנם דברים מסוימים שאסור ללומדם כפשוטם: כשהתורה מתארת את ה' יתברך בכלים אנושיים אנו מחויבים ללמוד את הדברים שלא כפשוטם, בהבנה ש"דיברה תורה כלשון בני אדם" – משום שהבנת הפשט נוגדת את יסוד האמונה שלקב"ה אין גוף. הרמב"ם במורה נבוכים (ב, מב) מוסיף שחלק מהדברים המתוארים בתורה ובנביאים התרחשו בחלום. אמירה זו אין בה התעלמות מהפשט, אלא קביעה שהדברים המתוארים בפשט מתארים את אשר ראה האדם בחלומו. אמירה זו רחוקה מהפיכת הכתוב לרעיון בלבד, לרמזים. אם נתעלם מהפשט ונאמר שלוט איננו לוט, שאברהם לא היה אדם אמיתי אלא רק משל לחסד, שיצחק הוא בסך הכול רעיון המבטא את הדין ושיעקב איננו יעקב אלא מידת האמת – הרינו מזלזלים בכל התורה כולה!

נוסף על כך, בבואנו להגן על דוד המלך אנו הופכים אותו לאדם שבכוח שכלו מתיר לעצמו לעבור עבירה חמורה. בנקודה זו כשל

¹⁴ דברי הברטנורא מתייחסים למשנה הקובעת כי "האומר 'ומזרעך לא תתן להעביר למלך' – לא תתן לאעברא בארמיותא – משתקים אותו בנזיפה" (מגילה כה, א), דרשה זו מתייחסת לברייתא מבית מדרשו של רבי ישמעאל: "תנא דבי רבי ישמעאל: בישראל הבא על הכותית והוליד ממנה בן לעבודה זרה הכתוב מדבר" (שם).

שלמה המלך בנו של דוד. התורה מצווה על מלך ישראל "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו" (דברים יז, יז), והמדרש מתאר כי שלמה המלך סמך על שכלו ועל כוח עמידתו ואמר "אני ארבה ולא אסור" (סנהדרין כא, ב), ואף על פי כן הנביא מעיד כי "ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחרי אלהים אחרים ולא היה לבבו שלם עם ה' אלהיו כלבב דויד אביו" (מלכים א יא, ד). מצוות התורה אינן נתונות לכל אחד ואחד לעשות בהן כרצונו על פי מעלתו. כמלך כהדיוט, כולם מחויבים להקפיד על קלה כחמורה ולא לחפש אמתלות להיתר.

פשט ודרש בתנ"ך

לימוד התנ"ך מבוסס הן על פשט הפסוקים הן על דרשות חז"ל, ואי אפשר להתעלם לא מזה ולא מזה. ואולם, כדי לקבל את התמונה המלאה עלינו לבחון את כלל הדעות בחז"ל ולא להסתמך רק על דעה אחת ולהתעלם מאחרות. הניסיון לפרש את הדעה כי "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה" כקביעה שלא היה בחטא שום צד של יצר עריות נסתר מאמירה מפורשת של חז"ל במקום אחר. בגמרא (סנהדרין קז, א) מובא שיח מרתק בין דוד המלך לריבונו של עולם, ובו שואל דוד מדוע שמו נעדר מתפילת העמידה ואין הוא ניכר לצידם של האבות. הקב"ה עונה לו כי אברהם, יצחק ויעקב נתנסו בניסיונות קשים ועמדו בהם, ואילו הוא, דוד, לא נתנסה בשום ניסיון. דוד המלך מבקש בתגובה מהקב"ה שינסה אותו:

אמר רב יהודה אמר רב: לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון, שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי נסיון ונכשל. אמר לפניו: רבונו של עולם, מפני מה אומרים א-להי אברהם א-להי יצחק וא-להי יעקב ואין אומרים א-להי דוד? אמר: אינהו מינסו לי, ואת לא מינסית לי. אמר לפניו: רבונו של עולם, בחנני ונסני, שנאמר "בחנני ה' ונסני" וגו'. אמר: מינסנא לך, ועבידנא מילתא בהדך, דלדידהו לא הודעתניהו ואילו אנא קא מודענא לך, **דמנסינא לך בדבר ערוה**.

הקב"ה מקבל את בקשת דוד ואומר לו כי אכן ינסה אותו, ואף שהאבות הקדושים לא ידעו מראש מה יהיו ניסיונותיהם הוא יבוא לקראתו ויודיע לו מראש כי ניסיונו יהא "בדבר ערווה" – כדי שיוכל להתכונן נפשית לניסיון. והגמרא ממשיכה:

מיד "ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו" וגו', אמר רב יהודה: שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום.

דוד המלך אכן התכונן לניסיון, ו"הפך משכבו של לילה למשכבו של יום", כלומר בא על נשותיו המותרות לו במשך כל אותו היום כדי להשקיט את תאוות היצר,¹⁵ אלא שעל פי הגמרא מעשהו זה רק עורר עוד את יצרו:

¹⁵ "שהיה משמש מטתו ביום כדי שיהא שבע מתשמיש ולא יהרהר אחר אשה כל היום" (רש"י סנהדרין קז, א).

”ונתעלמה ממנו הלכה : אבר קטן יש באדם, משביעו – רעב,
ומרעיבו – שבע”.

הגמרא דורשת מפורשות כי חטאו של דוד המלך היה חטא מיני.
אולי נטע בו הקב”ה יצר גדול יותר בשל בקשתו היהירה שיזכירו
בתפילה גם את ”אלוקי דוד”, אך ודאי שמעשהו עם בת שבע לא נבע
מחשבון של קדושה אלא מתאוה.

גדולתם ועוצמתם של אנשים גדולים

דוד המלך הוא גדול ועצום, על כך אין עוררין ובזה אני מסכים
לחלוטין עם הרב נבנצל. אנו חייבים לכבד אותו, להעריך אותו
ולדעת שהוא גדול מאיתנו מאות מונים – אך אסור לנו לומר על
עבירה שהיא מצווה. גם דוד המלך עצמו הכיר בחטאו ואמר
”חֲטָאתִי לֵה'” (יב, יג). לכל אדם באשר הוא אדם יש תאוות, אחרת
הוא לא היה אדם, על אחת כמה וכמה למנהיג של אומה.

ראיתי בספר ”עיוני משה” של אבי מורי שהוא תמה על הציווי למלך
בפרשת שופטים ”וְלֹא יִרְכָּה לוֹ נָשִׁים” – שמשמעו על פי רש”י¹⁶
שמותר למלך לשאת עד שמונה עשרה נשים. לשם מה צריך המלך
כל כך הרבה נשים, ולא יסתפק בחיי אהבה ורעות עם אשת נעוריו?

¹⁶ בעקבות דברי המשנה במסכת סנהדרין ב, ד.

”מדוע ולמה אין התורה דורשת מן המלך שיהווה דוגמת-תפארת לחיי אישות עם רעייתו – באהבה, אחווה, שלום ורעות?”¹⁷

זו באמת קושיה גדולה, ואבא משאיר אותה ב”צריך עיון”. אני חושב שתמיהתו של אבא נובעת ביסודה מעצם היותו רב צדיק – ולא מלך. למלך יש יצרים חזקים, כוחות עצומים, אחרת לא היה מגיע למלכות. על דוד המלך נאמר שהיה ”אַדְמוֹנִי” (שמואל א טז, יב). הוא דומה לאדום, דומה לעשו, כלומר אדם עם יצרים גדולים. כולנו נבראנו עם יצרים – יצר המין, יצר הגאווה, יצר הכבוד ועוד כהנה וכהנה, אך דוד המלך התברך בכל הללו בעוצמה אדירה פי כמה וכמה מכל אדם רגיל. בכוחות אדירים אלו נלחם דוד בגלית הפלישתית ”בְּשֵׁם ה' צָ-בָאוֹת אֱ-לֹהֵי מַעֲרֹכֹת יִשְׂרָאֵל” (שמואל א יז, מה), בכוחות אדירים אלו השתית דוד את ממלכתו על רצון ה', ובכוחות אדירים אלו שמר על כבודו של שאול המלך בלי עוררין, גם כששאול ניסה להורגו. יראת השמיים של דוד המלך הייתה עצומה. אך כשאנשים גדולים ועצומים נופלים – גם נפילתם קשה ומלאת עוצמה.

אנשים גדולים עם יצרים גדולים עושים את הדברים הכי נפלאים בעולם כשהם מנתבים את יצריהם לטוב, אך אם חלילה הם נופלים לעשייה שלילית גם הכוח להרע עשוי להופיע בשיא עוצמתו.

¹⁷ הרב משה בוצ'קו – עיוני משה על חמישה חומשי תורה, פרשת שופטים, עמ' 146.

אבא שלי, שזכה לחיות כל ימיו עם אימא באהבה גדולה ובנאמנות עצומה, לא היה מסוגל להכיר במציאות שבה יזדקק אדם ליותר מאישה אחת, וממילא לא הבין מדוע התירה התורה שמונה עשרה נשים למלך. לכן גם הרב נבנצל אינו יכול להבין איך נפל דוד ביצר – ומחויב לפרש שהכול נבע מחשבונות עילאיים. ואולם, בדיוק משום כך יש לנו "שולחן ערוך" המדריך אותנו מה מותר ומה אסור. ההלכות ברורות מאוד, ומה שעשה דוד המלך הוא אסור על פי כל גדר הלכתי. לימוד סודות התורה טומן בחובו סכנה גדולה של שטוש גבולות הטוב והרע והפיכת המותר לאסור והאסור למותר, ויש להיזהר מאוד שלא לשקוע בעומק הכוונות הנסתרות ולשכוח את גדרי המצוות.

כמובן שיש פער עצום לאין שיעור ביננו לבין דוד המלך וגדולי התנ"ך. מדרגתם רחוקה ממדרגתנו עד אין חקר, ועם כל זאת – על אף שבהשוואה אלינו הם כמלאכים – הם בני אדם, ולכל אדם באשר הוא אדם יש יצרים. אדרבה, מתוך גודל נפשם גם כוחות היצר שלהם גדולים משלנו, שכן "כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו" (סוכה נב, א). היום קשה לנו לדמיין את העוצמות שהיו אז, אך כל כוחות היצר היו הרבה יותר גדולים ועצומים בעבר. הגמרא במסכת סנהדרין (קב, ב) מספרת שכשהגיע רב אשי לסוגיה העוסקת בשלושה מלכים שאין להם חלק לעולם הבא אמר לתלמידיו בבית המדרש: "מחר נפתח בחברינו", כלומר נתחיל את דיבורנו במלכים שהיו תלמידי חכמים כמונו ואף על פי כן אין להם חלק לעולם

הבא.¹⁸ בלילה נגלה אליו מנשה בחלום ואמר לו: "חברך וחבר אביך קראת לי?" כיצד אתה משווה את עצמך אליי? מנשה ממחיש לרב אשי את גדלותו בתורה, ורב אשי תמה: אם אתה כה חכם, כיצד ייתכן שעבדת עבודה זרה? ענה לו מנשה: "אם אתה היית שם היית מפשיל שיפולי גלימתך ורץ אחריי" – בדור שלי היה יצר העבודה הזרה כה חזק, שלו אתה היית שם היית עוזב הכול ורץ לעבודה זרה.

איננו יודעים אילו עוצמות של יצר היו לדוד המלך, ולאילו גבורה נדרש כדי להתגבר על היצר כל חייו, אך הפעם האחת והיחידה שנכשל בה הותירה בו חותם למשך כל חייו, עד ליום מותו. בגמרא מתואר כי דוד המלך התחנן לה' יתברך שינקה אותו כליל מחטאו ויודיע כי סלח לו, אך ה' לא נענה לבקשתו. "אמר ליה: בחייך איני מודיע, אבל אני מודיע בחיי שלמה בנך", ורק אחרי מותו של דוד "ידעו כל ישראל שמחל לו הקב"ה על אותו העוון".¹⁹

הנקודה החשובה ביותר היא שנדע כולנו שיש לנו יצרים ושאיננו מוגנים מפניהם. אנו חייבים ללמוד תורה ולחיות על פי ההלכה, לנתב את היצרים לאפיקים הנכונים, ובשום אופן לא לחשוב שהם אינם קיימים. היצר הוא חלק ממהות האדם, וההלכה נועדה לרומם אותו ולנתב אותו לגודל הראוי לו.

¹⁸ רש"י שם.

¹⁹ סנהדרין קז, ב.

"כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה"

אחרי שראינו כי קשה להפוך את הפסוקים ולנקות את דוד מהחטא, כיצד נוכל בכל זאת להבין את הדעה בחז"ל ש"כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה"?

נראה שהגמרא אינה מבטלת את עצם חטאו של דוד אלא מבדילה בין הביטוי ההלכתי של החטא למהותו המוסרית.

על פי ההנחה שבת שבע הייתה גרושה ואוריה היה מורד במלכות אכן לא חטא דוד בהיבט המשפטי. בת שבע לא הייתה אשת איש ואוריה היה בן מוות, ולו היה דוד עומד למשפט הוא היה יוצא זכאי. אם כן מדוע נדרש נתן הנביא למשל על כבשת הרש? ומדוע נענש דוד בחומרה כה רבה?

חז"ל מלמדים אותנו דבר גדול: אמות המידה שעל פיהן אנו מצווים להתנהג אינן נגזרות אך ורק מההלכה אלא גם מ"נשמת ההלכה", הקב"ה איננו מבקש מאיתנו לכבד רק את סעיפי השולחן ערוך אלא גם את נשמת הסעיף!

אולי על פי ההלכה הייתה בת שבע מגורשת – אך במהות היא הייתה עדיין אשתו של אוריה! גירושה נועדו למקרה שבעלה לא ישוב חלילה משדה הקרב, ולא כדי להתיר אותה לכל החפץ בה בשעה שבעלה נלחם. וגם אם היה אוריה ראוי למות בשל מרידתו במלכות, הרי שדוד לא הרגו מייד כשזלזל במלכותו אלא ניסה

לשדלו לשוב לביתו ולשכב עם אשתו, כדי שייראה כאילו ממנו הרתה אשתו (כפי שפירש רש"י).

לקיחת בת שבע והריגת אוריה נבעו אפוא משיקולים אישיים של דוד המלך. המלך צריך להיות עבד לעם קדוש, מלכותו וסמכויותיו נועדו אך ורק לטובת עם ישראל, ארץ ישראל ותורת ישראל – ובשום אופן לא לצרכיו האישיים. כשמלך משתמש בכוח סמכותו ושררתו לצרכיו האישיים זוהי נפילה עצומה. ועל כן, על אף שמשפטית לכאורה לא פשע דוד הוא נענש בעונש קשה, בהתאם לאמות המידה שטבע הוא עצמו בהתייחסו לאיש העשיר מהמשל. אומנם היות שדוד הודה מייד בחטאו ואמר "חַטָּאתִי לֵה" מיתק לו ה' את עונש המוות – "גַּם ה' הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת" – אך שאר חלקי גזר הדין לא הומתקו, וקביעת דוד "יָאֵת הַכִּבְּשָׁה יְשָׁלֵם אַרְבַּעַתִּים" חלה עליו במלואה ומתו ארבעה מבניו: התינוק שנולד ממעשהו עם בת שבע, אמנון, אבשלום ואדוניהו.²⁰

"כל האומר ראובן חטא..."

גם על ראובן בן יעקב אמרו חז"ל כי "כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה". מימרה זו מתייחסת לתיאור התורה בפרשת וישלח: "וַיְהִי בְשָׁכְן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַחֹרָב וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלֵהָה פִּילֶגֶשׁ אֲבִיו" (בראשית לה, כב). בדיון בגמרא נחלקות הדעות – האומנם חטא ראובן בעריות?

²⁰ וראו בהרחבה את פירושו של המלבי"ם בחלק ג של המאמר.

"אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, שנאמר 'ויהיו בני יעקב שנים עשר' – מלמד שכולן שקולים כאחת. אלא מה אני מקיים 'וישכב את בלהה פילגש אביו'? מלמד שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה" (שבת נה, ב).

נניח שראובן לא חטא בעריות אלא בחטא חמור פחות – "שבלבל מצעו של אביו" – מדוע התורה מעצימה כל כך את החטא ומשתמשת במילים כה נוראות – "וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלָהָה"!!? כנראה שבמילים אלו התורה מעבירה מסר נוקב שהתערבות ביחסים האינטימיים של ההורים היא חטא איום ונורא השקול לחטא של "וַיִּשְׁכַּב". בן אינו רשאי להחליט עם מי אביו צריך לישון. זה זלזול גמור באבא.

חטאו של ראובן מצטרף לחוט המקשר בין כלל חטאיהם של בני יעקב, המבטאים זלזול ביעקב אביהם פעם אחר פעם. שמעון ולוי קבעו עובדות בניגוד לדעת אביהם בפרשת שכם ודינה, ובמכירת יוסף יש שפירשו שהאחים ישבו כסנהדרין והחליטו את החלטותיהם לשם שמיים בלבד²¹ – ומה מקומו יעקב בהחלטה זו? הרי יעקב החליט שיוסף צריך לחיות ולגדול, ואף נתן לו כתונת פסים! וכי בני יעקב חכמים מאביהם? מהיכן שאבו את העוז לזלזל כך באביהם?

²¹ הרב משה בוצ'קו, הגיוני משה, פרשת ויגש, עמ' 73.

ייתכן שראובן שכב באמת עם בלהה וייתכן שלא, ישנן דעות לכאן ולכאן, אך גם אם הוא לא שכב איתה באמת, ובבית המשפט הוא היה יכול להוכיח את חפותו – מוסרית-נשמתית חטא ראובן חטא נורא, שהתורה קוראת לו "וַיִּשְׁכַּב".

סיכומו של דבר, חז"ל מלמדים אותנו כי כל האומר שדוד חטא או שראובן חטא **ברמת ההלכה** אינו אלא טועה. ייתכן שאיש מהם לא עבר על שום סעיף בשולחן ערוך – אך שניהם עברו גם עברו על **נשמת ההלכה**.

חטאו של דוד המלך הוא חטא חמור, וכל המניעים הטהורים שעמדו בבסיס המעשה לא יצדיקוהו כהוא זה.

כוחו של תיקון

כיצד ייתכן שעל אף נפילתו הקשה נותר דוד "נעים זמירות ישראל"? ויתרה מזו, כיצד ייתכן שמקורו של המשיח נובע מדוד המלך – שהגיע לעולם דרך מעשה תמר ויהודה ודרך רות המואבייה, פרי מעשה בנות לוט באביהן?

תפקידו של המשיח לתקן את הרע בעולם, לרומם את המציאות ולהפוך את הרע לטוב. רק מי שהתמודד בעצמו עם הרע שבתוכו ותיקן את עצמו, יכול לתקן את הרע שבעולם. מי שיכול לרדת לדיוטה הכי נמוכה ולהתעלות ממנה בחזרה הוא אדם ענק, ורק הוא יכול להבין מהו תיקון אמיתי.

מזמורי התהלים שכתב דוד המלך נבעו מעומקי עומקים של תשובה ותיקון. דוד המלך ידע מהו חטא, ובזכות זה אנו הקטנים מצליחים להתחבר בעבותות למזמוריו ולחוש כה קרובים אליו בתחינותינו. לו היה דוד מלכנו מלאך אלוקים לא היינו מצליחים להזדהות עם תפילותיו, אך הואיל והוא עצמו טעם טעם חטא ותשובה – תפילותיו נכנסות לעומק ליבנו והופכות להיות תפילותינו-אנו.

סיכום חלק א

בחלק זה ניסינו להתמודד עם הפער בין תיאור מעשה דוד ובת שבע בתנ"ך לבין הדעה בחז"ל הקובעת כי "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה".

הצבענו על הסכנה שבהכשרת החטא באצטלה של "עבירה לשמה", ובפרט על ההשלכות החמורות שעלולות להיות לגישה כזו על היחס לרבנים שכשלו בעבירות חמורות בימינו.

הסברנו שגם אם לא חטא דוד מבחינה משפטית-הלכתית טהורה, הרי שהיה במעשהו חטא מוסרי עמוק מנשוא. ועם כל זה נותר דוד מלכנו נעים זמירות ישראל. דוד המלך ידע להודות על חטאו ולשוב ממנו בתשובה שלמה – ובכך הורה דרך תשובה ותיקון לרבים.

חלק ב

הרב גבריאל אלקובי כתב מאמר ארוך ועשיר במקורות המוכיח לשיטתו כי דוד מלכנו לא חטא.

הואיל ומסקנותיו של הרב אלקובי לא התיישבו על דעתי כתבתי לו מכתב ובו הבעתי את דעתי על דבריו. לאחר שקיבלתי ממנו מכתב תשובה כתבתי מכתב נוסף. חלק זה של המאמר כולל את שני המכתבים לאחר עריכה ועיבוד ובתוספת הערות הבהרה והפניה למקורות.

בטרם יובאו המכתבים נתמצת בקצרה את שיטתו של הרב אלקובי כפי שבאה לידי ביטוי במאמרו.

תמצית שיטתו של הרב גבריאל אלקובי

לדברי הרב אלקובי דוד המלך לא חטא כלל בלקיחת בת שבע ובהריגת אוריה החיתי, מכמה סיבות:

- בת שבע הייתה מיועדת לדוד המלך מששת ימי בראשית ולא הייתה נשואה באמת לאוריה החיתי.
- על פי ההלכה מותר למלך לקחת נשים בין קטנות ובין בוגרות ולבעול אותן.
- אוריה החיתי מרד במלכותו של דוד ודינו היה מוות, ומשום כך שלח אותו המלך אל מותו.

עם זאת, על אף שדוד לא חטא לא כלפי בת שבע ולא כלפי אוריה היה במעשהו חילול ה', משום שלמראית עין היה נראה כאילו חטא. והואיל ודוד המלך היה צדיק גדול, והקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, נענש דוד בחומרה רבה על אף שהיה נקי מחטא: ארבעה מבניו נהרגו, פילגשיו נאנסו בידי בנו (דבר שאינו נורא כשלעצמו הואיל ומותר לגדול לבוא על פילגש בלי קידושין ובלי כתובה), והחרב לא סרה מביתו. גם דוד עצמו העיד כי לא היה בו שום חטא כלפי אנשים אלא רק בינו לבין ה', באומרו "לָדָּךְ לְבַדְּךָ חָטָאתִי" (תהלים נא, ו).

מכתב ראשון

לכבוד הרב גבריאל אלקובי שליטי"א,

קראתי בעיון רב את מאמרך על חטאו של דוד המלך, ואני מלא התפעלות מהמקורות הרבים שהבאת ומהרצון ליישב את הכול בלי לפגוע כהוא זה בכבודו של מלכא משיחא.

אומנם עיקרי הדברים כבר נאמרו בגמרא – שכל מי שאומר דוד חטא אינו אלא טועה, שבת שבע הייתה מגורשת ושאוריה היה מורד במלכות, אלא שבכושר רב ניסית לחזק את דבריהם הקדושים, אף שאינם צריכים חיזוק, כנגד כל המפקפקים.

והוספת שלושה דברים :

- שבת שבע הייתה פנויה וקטנה ;
- שהואיל ודוד היה אמור להתחתן עם בת שבע מלכתחילה, למעשה לקח אוריה מדוד את אשתו ולא להיפך ;
- שדוד המלך לא חטא ביצר העריות אלא בשני חטאים אחרים – זלזול בבת ישראל וחילול ה'.

זלזול בבת ישראל: על פי המדרש היה אוריה החיתי נושא הצינה של גְּלִית הפלישתית, ובעת מלחמתו בגלית הבטיח לו דוד שאם יעזור לו לפתוח את תיק החרב של גלית ייתן לו לאישה אחת מבנות ישראל. ואומנם עמד דוד בהבטחתו ונתן לאוריה את בת שבע בתמורה לעזרתו, ונתינה זו נחשבה לו לזלזול בבת ישראל.²²

חילול השם: על אף שמעשה דוד עם בת שבע היה מותר, שהרי היא הייתה מיועדת לו מששת ימי בראשית ולא הייתה נשואה, למראית עין היה נראה **כאילו** עבר על איסור אשת איש, ובזה חילל את השם.

ברור לכול שדוד המלך הוא אדם גדול והוא אחד משבעת הרועים, ואין לי שום כוונה לחפש לו חטאים חלילה אלא לעמוד על מה שכתבו הראשונים כמלאכים, ועל מה שהסבירו בגמרא כדי ללמוד

²² מובא בקונטרס בפרק ד' עמ' מה-מו, ושם מופיע לשון הכלי יקר: "אמר הקב"ה: בנות ישראל אתה מחלק?! חייר, אשתך נתונה לו! היא בת שבע הראויה לדויד. וזהו שאמר: 'הלא זאת בת שבע בת אליעם' שאתה נתת ל'אוריה החתי' (שמואל ב יא, ג)."

לקח ממה שמובא לנו בנביא וממה שגילו לנו חכמינו זיכרונם לברכה. והנה הערותיי:

א. איני מבין מה הקלת בדבריך שבת שבע לא הייתה נשואה ושאוריה עדיין לא בא עליה, וכי יש הבדל הלכתי בין אם הייתה גרושה ובין אם לא הייתה נשואה כלל? רק גילית לנו שהייתה בת שמונה – ופיתוי קטנה אונס הוא. לאדם פשוט כמוני אין בכוחם של מקורות אלו להניח את הדעת ולהקל את חומרת המעשה. אדרבה, לבוא על קטנה הוא דבר נורא.

ב. על פי הרמב"ם²³ ישנו לאו מפורש מן התורה לבוא על אישה בלי קידושין, והאמירה שאין בזה איסור מקוממת ומסוכנת מבחינה חינוכית. דברים אלו נכונים אפילו אם הייתה האישה מיועדת לו מששת ימי בראשית, וכי יעלה על הדעת שתחושת הייעוד מתירה לבוא עליה בלי קידושין? דברים דומים כתב הרב נבנצל והסביר שדוד המלך עבר "עבירה לשמה" כדי להביא המשיח. וכי יש היתר בעולם לשכב עם אישה אסורה כדי להביא את המשיח? האומנם ה' אינו יכול להביא את המשיח בלי שהאדם יעבור עבירה לשם כך? אומנם הדעה שבת שבע הייתה מגורשת או פנויה מלכתחילה מורידה את חומרת האיסור מכרת ללאו, ומאפשרת לומר כי מי שאומר כי דוד חטא **באשת איש** טועה, אך וודאי שאיננה מבטלת את האיסור כליל.

²³ הלכות אישות א, ד.

ג. כדי לחזק את שיטתך הבאת את דברי נתן הנביא לדוד "תוך כדי דיבור" בווידויו של דוד: "גם ה' העביר חטאתך לא תמות" (שמואל ב יב, יג), קא משמע לך שבאמת לא היה חטא ולכן לא הייתה ענישה. ואני תמה, הלוא הנביא הודיע לדוד שהואיל והוא חטא בסתר הקב"ה יעניש אותו בגלוי,²⁴ ואכן פורענות זו התממשה לצערנו בביאת אבשלום על פילגשי אביו,²⁵ וכל מי שקורא את ספר שמואל רואה שסיפור זה הביא על דוד המלך רק צרות וזוועות, ודומה שנעצרה עלייתו והתקיימה בו קללת נתן הנביא "ועתה לא תסור חרב מביתך עד עולם" (שם, י).

ד. כאמור הבאת מקורות המעידים על שתי עבירות אחרות שעבר דוד המלך – זלזול בבת ישראל וחילול השם. וכי אלו עבירות של מה בכך? והלוא חילול השם היא עבירה החמורה מכל העבירות, ואין עליה סליחה וכפרה עד יום המוות.²⁶ אם כן באת להציל ולא הצלת.

וניסית לתרץ קושיה זאת באומרך שלדברי הרמב"ם רק על **עבירה שיש בה חילול השם** אין כפרה עד יום המוות, אך כאן לא הייתה עבירה כלל ורק בשל גודל דרגתו של דוד היה הדבר **נחשב** לחילול

²⁴ "כי אתה עשית בסתר ואני אעשה את הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השמש" (שמואל ב יב, יג).

²⁵ "ויטו לאבשלום האהל על הגג ויבא אבשלום אל פלגשי אביו לעיני כל ישראל" (שם טז, כב).

²⁶ "...אבל מי שיש חילול השם בידו אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביה"כ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת" (יומא פו, א).

השם (עמ' סה, הערה 23). תירוץ זה נראה כניסיון לעוות את הכתוב ולכפות עליו דברים שאינם כתובים בו.

הלוא בנביא כתוב שדוד המלך חטא בחטא מסוים. הואיל וחטא זה לא התיישב על דעתך טענת שהיה זה חטא אחר, אך היות שגם החטא האחר הציב את דוד כחוטא חזרת בדך וטענת שגם החטא האחר לא היה. וכאן יש לשאול: אם דוד המלך בא על אישה שמוותרת לו – ולא היה במעשהו לא חטא עריות ולא חילול השם – מדוע נכתב כי "וַיֵּרַע הַדָּבָר אֲשֶׁר עָשָׂה דָּוִד בְּעֵינֵי ה'?" ומדוע נגזר עליו עונש כה חמור, "וַיַּעַתְהָ לֹא תִסּוּר חֶרֶב מִבֵּיתְךָ עַד עוֹלָם עֵקֶב כִּי בָזַתְנִי וַתִּקַּח אֶת אִשְׁתִּי אֲשֶׁת אֹרְיָה הַחֲתָנִי לְהִיּוֹת לְךָ לְאִשָּׁה", ו"הִנְנִי מְקִים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתְךָ וְלִקְחֹתִי אֶת נְשִׁיךָ לְעֵינֶיךָ וְנָתַתִּי לְרַעִיף וְשָׁכַב עִם נְשִׁיךָ לְעֵינֵי הַשָּׁמַשׁ הַזֹּאת", כפי שאכן התקיים? אם כל זאת בא לדוד על לא עוול בכפו אז באמת אין כל קושיה על הנהגתו של דוד אלא על התגובה הקשה של ה', שהעניש בחומרה כה רבה אדם שלא עשה כל רע, ואדרבה, זכה לגאול את האישה המיועדת לו מששת ימי בראשית.

ה. טענתך שחטאו של דוד היה חילול השם ולא עצם המעשה – אין לה בסיס בגמרא. בין שלל האפשרויות שמעלים חז"ל, כגון ששורש החטא היה בלקיחת בת שבע בטרם עת ("שלאכלה פגה"), או שדוד התנשא וביקש כי יוזכר לצד האבות גם "אלוקי דוד", אין שום אזכור לחטא של חילול השם. בקיצור, קשה להמציא עבירה שלא נכתבה ולהתעלם מהכתוב. להיפך, פשט הפסוק הוא "כי אָתָּה עָשִׂיתָ

בְּסֵתֶר וְאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת הַדְּבָר הַזֶּה נֶגְדְּ כָּל יִשְׂרָאֵל וְנֶגְדְּ הַשָּׁמַיִם.
אומנם ראיתי שהתייחסת לזה, אך לא זכיתי להבין את ההסבר.

ו. הדגשת במאמרך²⁷ כי דוד שכב עם בת שבע משום שהייתה מיועדת לו מששת ימי בראשית, והוספת כי נישואי בת שבע לאוריה היו רק למראית עין. לדבריו בת שבע לא הייתה באמת נשואה לאוריה אלא הייתה אצלו רק בבחינת "פיקדון" עד שתשוב לדוד, ואוריה לא בא עליה אפילו פעם אחת. אם כן, **כיצד זה שולח דוד את אוריה לשכב עם בת שבע ולפגוע בעיקר העיקרים שבת שבע מיועדת לו מששת ימי בראשית?**²⁸ הלוא על פי דברים אלו נראה שדוד חטא פעמיים: בפעם הראשונה כשנתן בעצמו את האישה המיועדת לו מששת ימי בראשית לאיש אחר, ובפעם השנייה – אחרי שכבר שכב בעצמו עם בת שבע – כששלח את בעלה (שלא היה באמת בעלה) לשכב עם האישה המיועדת לו מששת ימי בראשית!

ז. טענתך ש"לא דוד לקח אשתו של אוריה אלא ההיפך הוא הנכון, ואוריה לקח את אשתו של דוד",²⁹ גם אם עשה זאת "שלא במודע" כפי שכתבת, מצמררת כל שומע. איך אפשר להפוך במשיכת קולמוס את הקורבן לפושע? הרי גם לפי דבריו דוד הוא שנתן את בת שבע

²⁷ בפרק ד.

²⁸ קושיה זו נשאלה בזהר שהבאת בהערה 29 במאמרך, ותשובתו בצידה - שדוד לא ידע שאוריה לא בא על בת שבע. דברים אלו מתיישבים עם פירושו של המהר"ל שנביא להלן. באותו הקטע בזהר נכתב גם שבת שבע הייתה אשת איש שהתגרשה ולא שלא הייתה נשואה כלל, ועל כן אין הבדל בין הזהר לגמרא.
²⁹ עמ' מז בקונטרס.

לאוריה – והנה הפכת את אוריה לאדם שלקח את אשת חברו.
הפיכת אוריה לאשם בפרשה היא היפוך מוחלט של פשט הכתובים.

ח. **הבאת ראיות שדוד המלך הוא נביא**, ואין אני מפקפק בהן כלל וכלל. דוד המלך הוא נעים זמירות ישראל, איש גדול ועצום עם מידות תרומיות בלי סוף. עם זאת אציין את אשר מובא בילקוט שמעוני (שמואל ב רמז קסה) שבמשך 22 שנה לא זכה דוד לגילוי שכינה: "דבר אחר בכ"ב שנה שנסתלקה רוח הקדש מדוד מלך ישראל בכל יום ויום היה מוריד כוס של דמעות ואכל פתו באפר שנאמר כי אפר כלחם אכלתי", וכן מובא גם בתנא דבי אליהו רבא פרק ב.

ט. כאמור לעיל, **ציידת בדעה שבת שבע לא הייתה אשת איש**. הואיל ודעה זו בגמרא שנויה במחלוקת בדקתי מה כתבו על כך הראשונים מפרשי התנ"ך:

רש"י מביא את דברי הגמרא והולך לשיטתו שהגט היה על תנאי ולכן שלח דוד את אוריה אל מותו:

שלח אלי את אוריה (יא, ו) – שהיה מתכוין שישכב עם אשתו ויהא סבור שממנו היא מעוברת; **ונכה ומת** (שם טו) – כדי שתהא מגורשת למפרע ונמצא שלא בא על אשת איש, שכל היוצא למלחמה כותב גט לאשתו על תנאי אם ימות במלחמה.

על פי רש"י בת שבע הייתה בעת המעשה **ספק אשת איש**, שהרי הגט ניתן על תנאי שמא ימות הבעל במלחמה – ולא בטוח שאכן ימות. אשר על כן שלח דוד המלך את אוריה אל מותו, כדי שלמפרע יהיו הגירושין תקפים באופן ודאי. ואם כדברך לא הייתה בת שבע נשואה כלל, לשם מה נדרש כל העניין?

הרד"ק מביא שני פירושים. על פי פירושו הראשון הייתה בת שבע אשת איש, ועל פי פירושו השני הייתה ספק אשת איש, כדברי רש"י:

מתקדשת מטומאתה (יא, ד) – להודיע כי לא שכב עמה והיא נדה, כי כבר התקדשה מטומאתה, כמו שאמר "רוחצת", והודיע כי הרחיצה ההיא להתקדש מן הנדות היתה, **ולא עבר עליה משום נדה אלא משום אשת איש**. ורבותינו ז"ל אמרו כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו אם ימות במלחמה, לפיכך סבב דוד את מיתת אוריה שתהא מגורשת למפרע.

המצודת דוד מביא את דברי חכמים כפי הבנת התוספות³⁰ שהייתה לגמרי מגורשת (ולא ספק כרש"י), ועם כל זה מסביר שהיה הדבר מכוער:

ורחץ רגליך (יא, ח) – הוא כנוי לתשמיש המטה, וכוונתו היתה להעלים הדבר ויחשבו כי ממנו הרתה. ואף שכל היוצא למלחמות בית דוד היה כותב גט כריתות לאשתו מכל

³⁰ כתובות ט, ב, ד"ה "כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו".

מקום היה הדבר מכוער, כי הדרך היה לנושאה שוב בבוא מן המלחמה, והיתה שומרת עליו.

אינני כופר במקורות שהבאת, אך חשוב לי להדגיש שגדולי המפרשים שוללים את פירושך.

י. חז"ל שואלים איך לא נאסרה בת שבע לדוד מדין "כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל",³¹ ואחד התירושים הוא שהיה זה מעשה אונס.³² דא עקא, שאם לא הייתה בת שבע נשואה, כפי שפירשת, אין מקום כלל לקושיית הגמרא. עיינתי בדברי הראשונים על קושיה זו, והנה לדוגמה דברי הרמב"ן:³³

וא"ת מפני מה לא אסרוה. פרש"י ז"ל שהרי כמה עדים ידעו בדבר, ומנין לו לרש"י שידעו עדים שבא עליה, ואין צורך לעדים דעל דוד קאמרינן אמאי לא אסרוה עליו והיכי קיימה דכיון דאיהו ידע בה כעדים דמי, ומדאמרינן אונס

³¹ סוטה כז, ב. אשת איש שנבעלה לאדם אחר (והיו עדים לדבר) נאסרת על בעלה ונאסרת על האדם שנבעלה לו.

³² כנראה שכוונת חז"ל היא שאם הייתה קטנה – פיתוי קטנה אונס הוא, ואם הייתה גדולה הרי שמרות המלך הופכת את המעשה לאונס. אשת איש שנאנסה אינה נאסרת על בעלה – ומתוך כך היא איננה נאסרת גם על הבועל, ואם התגרשה מותר לו לשאת אותה.

³³ חידושי הרמב"ן, כתובות ט, א.

הוה שמע מינה שאפילו הוא מזיד והיא אנוסה מותרת לבעול כשם שמותרת לבעול, והכל תלוי באשה.³⁴

לפי פירושך הייתה בת שבע מותרת מלכתחילה לדוד משום שלא הייתה נשואה כלל, וכל הקפידה על דוד נבעה מחילול השם שנגרם ממראית העין כאילו הייתה נשואה. דברי הרמב"ן מוכיחים שאין הדבר כן ושאי אפשר לפרש כדבריך גמרא זו. גם שאר הראשונים פירשו כך, ואין טעם להכפיל את הדברים, ואף שהבאת מקורות לחיזוק טענותיך אין פירוש זה עולה בקנה אחד עם דעתם של מפרשי הגמרא.

יא. גם קביעתך **שלא היה שום חטא בין אדם לחברו** כי אוריה היה מורד במלכות היא אכן דעה אחת בגמרא, אבל כל המעיין בגמרא במסכת קידושין (מג, א) יראה נכוחה כי לדעת בית שמאי נחשב דוד כרוצח ממש של אוריה משום "שני כתובים הבאים כאחד מלמדין" ומשום ש"יש שליח לדבר עבירה",³⁵ ואילו לדעת תנא קמא אין הוא

³⁴ ביאור: רש"י הסביר את קושיית הגמרא מדוע לא אסרו את בת שבע על דוד - שהיה ראוי לאוסרה הואיל והיו עדים שבא עליה. הרמב"ן חולק וקובע שגם ללא עדים הייתה בת שבע צריכה להיאסר, משום שדוד המלך בעצמו ידע שבעל אותה באיסור. מתשובת הגמרא "התם אונס הוה" למד הרמב"ן שבכל מקרה אשת איש **שנאנסה** אינה אסורה לא על בעלה ולא על בועלה, בלי קשר לכוונותיו ולידיעתו של הבעל. עצם הדין מוכיח שגם לדעת הרמב"ן הייתה בת שבע אשת איש.
³⁵ "והא דתני: האומר לשלוחו צא הרוג את הנפש - הוא חייב ושולחיו פטור; שמאי הזקן אומר משום חגי הנביא: שולחיו חייב, שנא': אותו הרגת בחרב בני עמון; מאי טעמיה דשמאי הזקן? קסבר שני כתובים הבאים כאחד מלמדין" (קידושין מג, א).

נידון על רצח אלא על חטא חמור פחות.³⁶ לכן אי אפשר לומר שכולם אומרים שדוד המלך לא חטא כלל כלפי אוריה.

יב. האמירה שחטאו של דוד לא היה חטא של עריות נסתרת מגמרא מפורשת: אמר רב יהודה אמר רב: לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון, שהרי דוד מלך ישראל הביא את עצמו לידי נסיון בדבר ערוה ונכשלי" (סנהדרין קז, א).³⁷

ח. עוד יש להקשות מדוע ציין הנביא את יופיה של בת שבע – "וְהָאִשָּׁה טוֹבַת מְרָאָה מְאֹד", הלוא אם כל מטרתו של דוד המלך הייתה לשאת את האישה השייכת לו מששת ימי בראשית וודאי שאין שום נפקא מינה אם הייתה יפה אם לאו.

משפט ומוסר

פרשייה זו היא אחת הפרשיות הקשות והעלומות בתורתנו הקדושה. נאמנת עלינו גדלותו של דוד המלך על אף חטאו, ואין להקשות כלל איך בחר בו הקב"ה לנגיד אם חטא. ה' פועל על פי רצונו, וגבהו מחשבותיו ממחשבותינו. אין אנו רשאים לדון את דוד המלך על פי שכלנו, כי בהיותנו בני אדם איננו מסוגלים להבין דברים מורכבים שכאלה – שיכול להיות אדם עניו שבענוויים כדוד

³⁶ "ואיבעית אימא: לעולם דריש, ומאי חייב? חייב בידי שמים. מכלל דת"ק סבר אפילו מדיני שמים נמי פטור? אלא דינא רבה ודינא זוטא איכא בינייהו" (שם). ההבדל בין שמאי לתנא קמא הוא אם חטאו של דוד היה חטא גדול (רצח) המחייב עונש מוות, או חטא קטן יותר (גרימת מוות) שעונשו בידי שמיים.
³⁷ ראו הרחבה בחלק א של מאמר זה.

המלך שאמר על עצמו "וְאֶנְכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ חֶרְפַּת אָדָם וּבְזוּי עָם" (תהלים כב, ז), ובה בעת שאל מדוע לא אומרים בתפילה "אלוקי דוד"; להיות איש קדוש כדוד המלך שלא בא על אבישג השונמית אף שהייתה שוכבת בחיקו, ואף על פי כן שכב עם בת שבע (ואין זה משנה אם הייתה נשואה או גרושה או פנויה או בתולה); להיות "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי" (תהלים קט, כב),³⁸ ועם כל זה להפוך משכבו של לילה למשכבו של יום כדי לעמוד בניסיון.³⁹ עלינו לדעת שאין אנו מבינים הכול.

ובכל זאת אבקש להתייחס לשאלה אחת: נאמנת עלינו הדעה בחז"ל שבת שבע הייתה גרושה ושאוריה החיתי היה מורד במלכות (ונראה שזו דעה מרכזית, וגם רש"י, רד"ק ומצודת דוד הביאו דעה זו בפירושיהם). אם כן מדוע נענש דוד בחומרה כה רבה?

הגמרא מלמדת אותנו דבר גדול: בין אם הייתה בת שבע גרושה או פנויה או בתולה, אחרי ככלות הכול היא ניתנה לאוריה החיתי. ואף שמבחינה משפטית לא עבר דוד עבירה כה חמורה, שהרי הוא לא בא על אשת איש ואוריה היה מורד במלכות, הקב"ה דן את האדם לא רק על פי סעיפי השולחן ערוך אלא גם על פי אמות מידה מוסריות. הקב"ה תובע מן האדם להקשיב לרצון האמיתי של התורה, והרצון האמיתי של התורה הוא שגבר לא ישכב עם אישה שקשורה לאיש אחר! זהו דבר מכוער כפי שכתב המצודות, והקב"ה

³⁸ "יצר הרע חלל בקרבי ואין לו כח לשלוט בקרבי" (רש"י ע"ז ד, ב, ד"ה "לבי חלל").
³⁹ ראו הערה 14 לעיל.

החופש חדרי בטן ומכיר את צפונות ליבו של אדם יודע שדוד המלך גרם למותו של אוריה לא בשל היותו מורד במלכות אלא כדי להתיר לעצמו את בת שבע. פרשייה זו מדגישה ומעצימה את החובה להיות מוסריים ולהבין עד כמה פסול ומעוות הוא השימוש בכוח השלטון לצרכים האישיים, ועל כן נענש דוד בצורה לא פרופורציונלית לגודל החטא.

כבשת הרש

אנו בדרגתנו איננו מסוגלים להבין את דוד המלך, אך עלינו ללמוד היטב את המוסר העוצמתי העולה מדברי נתן הנביא: "וְלָרֶשׁ אֵין פֶּל כִּי אִם כְּבִשָּׁה אַחַת קִטְנָה... וַיִּקַּח אֶת כְּבִשַׁת הָאִישׁ הָרֶאשִׁי" (שמואל ב יב, ג-ד).

הסיפור שמספר נתן הנביא הוא לכאורה סיפור פשוט על גזל מכוער. הלוא מה עשה האיש העשיר? הוא בסך הכול גזל כבשה. גזלן אומנם חייב להשיב את אשר גזל או לשלם אם הגזלה כבר איננה בידו,⁴⁰ אך אין מחייבים אותו בעונש מוות על גזלתו! מה מפתיעה היא אפוא תגובתו של דוד המלך: "חִי ה' כִּי בָן מְנוֹת הָאִישׁ הָעֹשֶׂה זֹאת!" המלך פוסק עונש מוות על הגזלן, ומוסיף "וַיֵּאָת הַכְּבִשָּׁה יְשָׁלֵם אַרְבַּע־תַּיִם עֶקֶב אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְעַל אֲשֶׁר לֹא חָמַל" (שם ה-ו).

⁴⁰ "כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׁה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ הַמִּשָּׂה בְּקֶרֶב יְשָׁלֵם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה" (שמות כא, לז).

אנו רואים כי דוד המלך חרץ את דינו של העשיר על פי אמות מידה מוסריות – ולא הלכתיות! על פי אמות מידה אלו ממשיך הנביא ומוכיחו, וכל הפלפולים שבעולם לא יצליחו לעמעם את דברי הנביא ואת עוצמת המסר העולה מהם :

וַיֹּאמֶר נָתַן אֵל דָּוִד אֶתְּהָּ הָאִישׁ כֹּה אָמַר ה' אֱ-לֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֲנֹכִי מִשְׁחַתֵּיךָ לְמִלְחָמָה עַל יִשְׂרָאֵל וְאֲנֹכִי הַצִּלְתִּיךָ מִיַּד שָׂאוּל.
וְאֶתְּנָהּ לְךָ אֶת בֵּית אֲדֹנֶיךָ וְאֶת נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ בְּחִיקָךָ וְאֶתְּנָהּ לְךָ
אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִהְיֶה וְאִם מָעוֹט וְאִסְפָּה לְךָ כֹּהֵנָה וְכַהֲנָה.
מִדּוּעַ בְּזִיתָ אֶת דְּבַר ה' לַעֲשׂוֹת הַרְעָה בְּעֵינַי אֶת אֹרְיָה הַחַתָּי
הַכִּיתָ בְּחָרֵב וְאֶת אִשְׁתּוֹ לְקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה וְאֶתוֹ הַרְגַתָּ בְּחָרֵב
בְּנֵי עַמּוֹן. וְעַתָּה לֹא תִסּוּר חָרֵב מִבֵּיתְךָ עַד עוֹלָם עֲקֹב כִּי בְזַתְנִי
וַתִּקַּח אֶת אִשְׁתּוֹ אֹרְיָה הַחַתָּי לְהִיּוֹת לְךָ לְאִשָּׁה. כֹּה
אָמַר ה' הִנְנִי מְקִים עֲלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתְךָ וְלְקַחְתִּי אֶת נְשֵׁיךָ
לְעֵינֶיךָ וְנָתַתִּי לְרַעֲיֶיךָ וְשָׁכַב עִם נְשֵׁיךָ לְעֵינַי הַשְׁמֵשׁ הַזֹּאת. כִּי
אֶתְּהָ עֲשִׂיתָ בְּסִתֶּר וְאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת הַדְּבַר הַזֶּה נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל
וְנֶגֶד הַשָּׁמַיִם" (שם ז-יב).

“אלא ללמד כוח התשובה”

אכן לדאבון הלב התקיימה הפורענות ככתבה ודוד נענש קשות כדברי הנביא, ועם כל זה זכינו שדוד הוא מלך המשיח. דוד המלך לימד אותנו את כוחה האדיר של התשובה, שאין מחסום מפניה אפילו מתוך עומקים של חטא.

חז"ל לימדונו שמצד גדולתו וגודל חסדיו של דוד המלך היה ראוי שהקב"ה יצילנו וימנע ממנו לחטוא בחטא כה חמור, ואף על פי כן לא נמנע החטא מדוד – כדי שנוזכה כולנו ללמוד את כוחה האדיר של התשובה:

והיינו דא"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי: לא דוד ראוי לאותו מעשה, ולא ישראל ראוי לאותו מעשה [חטא העגל]; לא דוד ראוי לאותו מעשה, דכתיב ולבי חלל בקרבי;⁴¹ ולא ישראל ראוי לאותו מעשה, דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים,⁴² אלא למה עשו? לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד, ואם חטאו צבור אומרים להו לכו אצל צבור. [...] והיינו דרבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן, מאי דכתיב נאם דוד בן ישי ונאם הגבר

⁴¹ "כי עני ואביון אנכי ולבי חלל בקרבי" (תהלים קט, כב).

⁴² "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר את כל מצותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעלם" (דברים ה, כה).

הוקם על⁴³ – נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה
(עבודה זרה ד, ב-ה, א).

וביאר רש"י (ד"ה "לומר לד"): "גזירת מלך היתה ליתן פתחון פה
לשבים".

ונסיים בדברי הילקוט שמעוני:

ד"א אמר לפניו ריבונו של עולם קבלני בתשובה כדי שתוכיח
את הרשעים ותאמר להם: ומה אם דוד מלך ישראל שעשה
לפני דבר חמור, כיון שחזר בתשובה לפני קבלתי אותו, אתם
על אחת כמה וכמה שהייתי מקבל אתכם, וכן הוא אומר לך
לבדך חטאתי (שמואל ב רמז קסה).

נזכור תמיד "כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכֵי מִדְרָגְתְּכֶם
וּמִחֻשְׁבְּתֵיכֶם" (ישעיהו נה, ט), ומתוך ידיעת קטנות
הבנתנו נלמד לקח ומוסר.

⁴³ שמואל ב כג, א.

מכתב שני

תודה רבה על תשובתך למכתבי ועל הפרק שהוספת. אני פשוט נפעם לראות את בקיאותך הרבה ואת המקורות הרבים שהבאת כדי לחזק את פירושך. רוב המקורות לא היו ידועים לי, והם בשבילי מבחינת חידוש. תודה רבה.

כמובן שאין לי עניין לחלוק עליך, שהרי אתה מקיים מצווה גדולה לנקות את דוד המלך מכל שמץ של עבירה, ואיך אבוא אני להמציא לו עבירות? אדרבה, עליי להודות לך על מצווה גדולה זו.

ואולם היות שלא שוכנעתי לגמרי החלטתי לבדוק מה כתבו הפרשנים הגדולים שוודאי שום פסוק ושום גמרא לא נעלמה מעיניהם. חלק מהדעות, השונות מדעתך, כבר הובאו במכתבי הקודם (דעת רש"י שהייתה ספק אשת איש, דעת הרד"ק שהייתה אשת איש או ספק אשת איש, דעת המצודות שמכוער הדבר גם לפי הסבר חז"ל, דעת הרמב"ן ועוד ראשונים במסכת כתובות שמבינים שעל פי דעה אחת בגמרא בת שבע הייתה אשת איש ולא הייתה גרושה, דעת בית שמאי במסכת קידושין הלומד מסיפור דוד שיש שליח לדבר עבירה ושדוד אחראי על מותו של אוריה אף שלא הרגו בידיים ודעת החולקים עליו שסוברים שבהריגתו של אוריה במלחמה חטא דוד בחטא גדול או בחטא קטן, אבל לא שלא חטא

כלל). במכתב זה אתייחס לפירושיהם של **המלבי"ם**, **המהר"ל** ו**האברבנאל**, שהאריכו בביאור העניין.⁴⁴

הצד השווה בין המלבי"ם למהר"ל הוא שהם מתרצים, כל אחד לפי שיטתו, את הסתירה בין הדעה בגמרא שדוד המלך לא חטא לבין הפסוקים המתארים את חטאו. האברבנאל לעומתם מפרש את הפרשה על פי הדעות שדוד אכן חטא.

פירוש המלבי"ם

המלבי"ם מקבל את הדעה בגמרא שבת שבע הייתה גרושה ושאוריה היה מורד במלכות, ומבדיל בין ההיבט ההלכתי שבמעשה לבין ההיבט המוסרי. מבחינה הלכתית לא עבר דוד עבירה חמורה של אשת איש בקחתו את בת שבע, אך אם "מקלפים" את השכבה ההלכתית השטחית ומביטים במניעים למעשה, מגלים עבירה מוסרית קשה. אומנם הייתה בת שבע גרושה – אך לא משום שבעלה מאס בה ולא חפץ בה עוד אלא כהגנה שמא ימות במלחמה, וודאי שהיה בדעתה לשוב ולחיות עימו אם ישוב בשלום; אומנם היה אוריה החיתי מורד במלכות, אך לא בשל כך הרגו דוד – אלא כדי לחפות על מעשהו עם בת שבע. הגמרא מביאה את המסקנה המשפטית שדוד המלך לא חטא, אך דוד מודע היטב למניעים הפסולים שהניעו אותו לפעול ומביע את חרטתו במילים "לְדָ לְבַדְדָּ חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינַיִךְ עֲשִׂיתִי" (תהלים נו, א) – רק אתה ה' היודע

⁴⁴ דבריהם המלאים של פרשנים אלה מובאים בחלק ג.

מחשבות אדם ותחבולותיו יודע שחטאתי. ושמחתי שבמכתבי הקודם כיוונתי לפירושו (ואולי פעם למדתי את דבריו אלא ששכחתי את מקורם ולא הבאתים בשם אומרם).

פירוש המהר"ל

המהר"ל מפרש שדוד המלך התכוון לחטוא אך הקב"ה הצילו מן החטא. בפירושו מחלק המהר"ל בין כוונותיו של דוד – הבאות לידי ביטוי בפסוקים המעידים על החטא, לבין מה שקרה בפועל – הבא לידי ביטוי בדעת חז"ל שדוד לא חטא. מצד מחשבתו היה דוד חוטא, וה' דן אותו על פי מחשבותיו, אך לגודל מעלתו ביקש ה' למונעו מן החטא. על כן סיבב את המציאות כך שיהא אוריה מורד במלכות וימות במלחמה, ומבחינה הלכתית לא ייחשב חוטא (כשם שפירש המלבי"ם).

פירוש האברבנאל

לעומת המלבי"ם והמהר"ל, המתמודדים עם דעת חז"ל ש"כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה", האברבנאל רואה בדברי חז"ל "דרכי הדרש" שאין להשיב עליהם ואינו מקבל דעה זו. הוא מזכיר את דברי הגמרא בשבת (נו, א) ש"רבי דאתי מדוד מהפך ודריש בזכותיה", ומסביר: "והיה רבי מהפך הדבר מחמתו לקורבתו והיותו מזרע בית דוד ולא כפי האמת". לדברי האברבנאל דוד חטא קשות אך שב בתשובה שלמה על חטאו.

האברבנאל מונה חמישה חטאים שחטא דוד :

א. גילוי עריות באשת איש.

ב. שידול אוריה לשכב עם אשתו – כדי שהבן שיוולד ייחשב כאילו הוא שלו.

ג. הריגת אוריה על לא עוול בכפיו.

ד. גרימת מותם של אנשים רבים מישראל – בהריגת אוריה בחרב האויבים.

ה. לקיחת בת שבע מייד בתום שבעת ימי האבל, במקום להמתין תשעים יום כפי שרסאוי להמתין לאלמנה מיום שמת בעלה.⁴⁵

בדונו בחטא הרביעי מצטט האברבנאל את מדרש שמואל⁴⁶ המאשים את דוד שבהריגת אוריה הרג עוד צדיקים: "וְאֵתוּ הַרְגַתְּ בְּחָרֵב בְּנֵי עֲמוֹן",⁴⁷ רבנין אמרין וְאֵתוּ – מגיד שהרבה צדיקים כיוצא בו הרגת עמו". משום מה במאמרו הסתפקת בפסוקים הראשונים המתארים את מות אוריה – "וַיְהִי בְּשֹׁמֵר יוֹאָב אֶל הָעִיר וַיִּתֵּן אֶת אוֹרִיָּה אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יָדַע כִּי אֲנָשִׁי חֵיל שָׁם. וַיִּצְאוּ אֲנָשֵׁי הָעִיר וַיִּלְחֲמוּ אֶת יוֹאָב וַיִּפֹּל מִן הָעָם מֵעֶבְדֵי דָוִד וַיָּמָת גַּם אוֹרִיָּה הַחֲתָנִי"

⁴⁵ בזהר שהוזכר לעיל (הערה 27) מובא שדוד המתין אף למעלה מתשעים יום.

⁴⁶ (בובר) פרשה כה.

⁴⁷ "מדוע בְּזִית אֶת דָּבָר ה' לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי אֶת אוֹרִיָּה הַחֲתָנִי הַכִּית בְּחָרֵב וְאֵת אֲשֶׁתוֹ לְקַחַת לָךְ לְאִשָּׁה וְאֵתוּ הַרְגַתְּ בְּחָרֵב בְּנֵי עֲמוֹן" (שמואל ב' יב, ט).

(שמואל ב יא, טז-יז), אך דילגת על הפסוקים הבאים שמהם למד המדרש שדוד המלך אחראי על מותם של הרבה צדיקים :

וַיִּשְׁלַח יוֹאָב וַיַּגִּד לְדָוִד אֶת כָּל דִּבְרֵי הַמִּלְחָמָה. וַיֵּצֵא אֶת הַמִּלְאָךְ לֵאמֹר כְּכַלּוֹתֶךָ אֶת כָּל דִּבְרֵי הַמִּלְחָמָה לְדַבֵּר אֶל הַמֶּלֶךְ. וְהִיָּה אִם תִּזְעָלָה חַמַּת הַמֶּלֶךְ וְאָמַר לֵךְ מִדֹּעַ נִגְשָׁתָם אֶל הָעִיר לְהִלָּחֵם הֲלוֹא יִדְעַתֶּם אֶת אֲשֶׁר יָרוּ מֵעַל הַחוֹמָה. מִי הִכָּה אֶת אַבְיִמֶלֶךְ בֶּן יִרְבֵּשֶׁת הֲלוֹא אִשָּׁה הִשְׁלִיכָה עָלָיו פֶּלַח רָכָב מֵעַל הַחוֹמָה וַיָּמַת בְּתַבַּץ לָמָּה נִגְשָׁתָם אֶל הַחוֹמָה וְאָמַרְתָּ גַם עַבְדְּךָ אֹרִיָּה הַחַתִּי מֵת. וַיִּלְךְ הַמִּלְאָךְ וַיָּבֵא וַיַּגִּד לְדָוִד אֶת כָּל אֲשֶׁר שָׁלְחוּ יוֹאָב. וַיֹּאמֶר הַמִּלְאָךְ אֶל דָּוִד כִּי גָבְרוּ עָלֵינוּ הָאֲנָשִׁים וַיֵּצְאוּ אֵלֵינוּ הַשֶּׁדָּה וְנִהְיָה עָלֵיהֶם עַד פֶּתַח הַשָּׁעַר. וַיֹּרוּ הַמּוֹרִים אֶל עַבְדְּךָ מֵעַל הַחוֹמָה וַיָּמֹתוּ מֵעַבְדִּי הַמֶּלֶךְ וְגַם עַבְדְּךָ אֹרִיָּה הַחַתִּי מֵת. וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל הַמִּלְאָךְ כֹּה תֹאמַר אֶל יוֹאָב אֵל יִרְעַ בְּעֵינֶיךָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה כִּי כֹזֵה וְכֹזֵה תֹאכַל הַחֶרֶב הַחֲזֹק מִלְחָמְתֶךָ אֶל הָעִיר וְהִרְסָה וְחִזְקָהוּ (שם יח-כה).

לסיכום

ישנן הרבה דעות שדוד לא חטא, והפלאות להביאן בלי לפסוח ולו על אחת מהן, אולם ישנן לעומתן גם דעות הסוברות שדוד חטא. יש להודות שהדעות חלוקות בסוגיה זו, ואי אפשר לומר שיש אחדות דעים בחז"ל ובפרשנים ושכולם מסכימים שלא היה חטא. אפילו

הגמרא בשבת, שמביאה את הדעה שדוד לא חטא, מגיעה למסקנה – שהשמטת – שרבי שבא מבית דוד מהפך בזכותו.

טענתי היא שגם אם בת שבע לא הייתה נשואה היה אסור לדוד לשכב איתה. אומנם טענת בצדק שמלך מותר בפילגש, ועל כן אין לו איסור לשכב עם אישה בלי קידושין, אך הרמב"ם התנה תנאי – וכל המפרשים הסכימו עימו – שַׁיַּחַד אותה תחילה, ואת זה לא עשה דוד. הוא שכב איתה ושלח אותה הביתה, ואף ניסה לשדל את אוריה לחזור הביתה ולשכב איתה. ולכן על אף שלפי חכמינו זיכרונם לברכה היא לא הייתה אשת איש, ודוד לא עבר על האיסור החמור של אשת איש, אין שום היתר למלך לקחת אישה ולאנוס אותה ולזרוק אותה לביתה לאחר מעשה.

לאור הדעות הקשות הללו שאלנו איך ייתכן שמאדם שחטא בחטא כה חמור יצא המשיח.

אומנם בעצמך הבאת תירוץ שמתאים גם לדעה זו, ואוסיף על כך שאין אנו יודעים את מחשבות ה', וה' איננו שואל לדעתנו באיזו דרך להביא המשיח. אין אנו יכולים להכתיב לה' כלום, וכפי שאיננו מבינים את מצוות פרה אדומה ועוד הרבה מצוות בתורה – אין אנו מבינים את דרכי ה', כי גבהו מחשבותיו ממחשבותינו. נוסף על כך עלינו לזכור בכל רגע כי אין אנחנו מסוגלים לדון כהוא זה אנשים גדולים כדוד מלכנו, לא על גדלותם וגם לא על כישלונם. אין אנו דנים אותם, אלא רק לומדים מוסר ממה שהתורה מספרת לנו.

מהפירוש שלך אנו לומדים את חומרתו של איסור חילול השם.

מפירושו של המלבי"ם אנו לומדים שהקב"ה איננו דן רק בכלים משפטיים אלא גם בכלים מוסריים.

מפירוש המהר"ל אנו לומדים שהקב"ה מעניש על הכוונות ומציל את הצדיק מלהיכשל במעשה.

מפירושו של האברבנאל אנו לומדים את גודל כוחה של התשובה, ואת קטנות הבנתנו אל מול דרכי ה'.

עלינו להמשיך וללמוד על כל צדקותיו של דוד המלך, על ענוותנותו עם שאול, על גבורתו במלחמותיו, על קדושתו בהנהגת חייו (חוץ מחטאו), על כניעתו מפני חכמי ישראל, על גדלות רוחו, על היותו אחד משבעת הרועים ועל עוצמת חרטתו לאחר כישלונו – הממחישה כי אין מעצור מפני התשובה. אנו נדרשים להפיק לקח ומוסר מסיפור חטאו ועונשו של דוד המלך ולהפנים את הזהירות והאחריות המוטלות על כל בעל שררה להתנהג כעבד לעם קדוש.

אני מאחל לך שתזכה להמשיך לכתוב חידושי תורה, וגם אם איננו מסכימים על כל דבר – והב מתחילתה ועד סופה.⁴⁸

⁴⁸ "על כן יאמר בספר מלחמת ה' את והב בסופה ואת הנחלים ארנון" (במדבר כא, יד). אמר רבי חייא בר אבא: אפי' האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר: את והב בסופה, אל תקרי בסופה אלא בסופה" (קידושין ל, ב).

חלק ג

בחלק זה מובאים פירושיהם של המלבי"ם, של המהר"ל ושל האברבנאל על הסוגיה – בלשון הזהב שבה נכתבו. הרבה יותר ממה שנכתב בחלק ב כתוב כאן, ועל כן מומלץ לקרוא את דבריהם במלואם.

המלבי"ם שמואל ב פרק יב

(א) **וישלח ה' את נתן**. להוכיחו, כי דוד היה בזה צדיק בעיני עצמו אחר שעלה בידו הכל בדרך היתר ואין עונש עליו בדיני בשר ודם כנ"ל, והסביר לו חטאו במשל באופן שהוא עצמו חרץ משפטו. **שני אנשים היו בעיר אחת**. שבזה יגדל העושק יותר, בהיותו עמו בעיר מכיר בענין, ולא די שלא עזרו, לקח את אשר לו.

(ב) **וספר כי העשיר היה לו צאן ובקר הרבה מאד**. בהפלגה יתרה, שזה המשל לדוד שהיו לו נשים כל אשר שאלו עיניו.

(ג) **ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה**. שזה המשל לאוריה שלא היה לו רק בת שבע שלקחה בקטנותה כמ"ש חז"ל, ועל זה אומר קטנה. **אשר קנה**. על ידי קדושין. **ויחיה ותגדל עמו**. עד שהיתה ראויה לאיש. **ועם בניו יחדו**. כי היו לו בנים מאשה אחרת. **מפתו תאכל וכו'**. וזה המגדיל החטא, כפי גודל העוני וכפי גודל האהבה שהיה לו אל הדבר.

(ד) **ויבא הלך**. הגדיל החטא משני פנים, א] מצד שלא לקח מצאנו, שהיה לו די והותר. ב] מצד מעוט הצורך של העשיר אל המעשה הזאת, כי הוא לא היה כילי, רק מצד שבא אליו הלך, בלתי חשוב בעיניו שיקח בעבורו מצאנו, רק על ידי שמצא כבשת הרש חשבו כאורח, ואח"כ עשאו כולו לפניו כאילו בא אליו איש נכבד, מה שלא רצה לעשות מבקרו. וכן אמרו חז"ל (סוכה נב ב) היצר הרע תחלה דומה כהלך ואחר כך כאורח ואחר כך כבעל הבית. שתחלה ראה דוד אותה, ואחר כך חמדה ונעשה היצר הרע אורח, ואחר כך לקחה לאשה ונעשה בעל הבית.

(ה) **ויחר אף דוד באיש מאד**. הנה יש הבדל בין משפט המלך ובין משפט השופטים, שהשופטים לא ישפטו רק כפי התורה אשר תשקיף על הפעולה, ומשפט הגונב שה וטבחו חרוץ שישלם ארבע צאן תחת השה, אבל המלך ישפט לפי השעה ולפי הפועל, שבנדון זה יחרוץ המשפט לפי האכזריות ורוע הלב שהראה העשיר במעשהו, ולכן הציע במשפט זה לפני דוד שידין אותו במשפט המלכות לצורך שעה ובהשקף על האיש הפועל, ודוד חרה אפו באיש הפועל הזאת, וגמר אומר כי בן מות האיש העושה זאת, שמצד האיש הפועל חייב מיתה.

(ו) **ואת**. וחוף מזה חייב בתשלומי ארבעה כפי משפט התורה הקבוע על הגניבה והטביחה. ופי' דבריו שישלם ארבעתים,

עקב אשר עשה את הדבר הזה, בעד המעשה. והוא בן מות
על אשר לא חמל.

(ז) **אתה האיש**. רצה לומר הגם שעל הפעולה לבדה אין עליו
לא עונש רוצח ולא עונש נואף אשת איש כנ"ל, רק ענין גניבה
מה שלקח כבשת חברו בגניבה, שידמה ענשו שישלם
ארבעתים, אמנם בהשקף על האיש הפועל, אשר לפיהו
חרצת עליו משפט מות, אתה האיש. ובאר זה משני פנים.
אם מצד מעלתו, שנמשח למלך, ושדבקה בו ההשגחה
הפרטית להצילו מכף אויביו, ויכלול בזה גם כן שמצד זה
יותר היה לו להשמר אף מחטא קל, בזכרו טובות הבורא
עליו. ואם מצד עשרו, שהוא דומה בזה כאיש העשיר, ועל זה
אומר:

(ח) **ואתנה לך וכו' את נשי אדניך**. שהם ברשותך, וגם את
בית ישראל, שתקח נשים מאשר תבחר. **ואם מעט ואוסיפה**.
וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין כא, א) שהיה יכול להוסיף
נשים עד י"ח, וא"כ:

(ט) **מדוע בזית וכו'**. ובאר שהגם שיצטדק בדיני בשר ודם,
לא יצטדק בעיני ה', מצד מה ששני העונות שעשה שהם
הריגת אוריה ולקייחת בת שבע, היה כל אחד סבה לחברו.
ומפרש שאת אוריה הכית **בחורב**, על ידי מה שאת אשתו
לקחת לך לאשה. רצה לומר שהגם שאוריה נתחייב מיתה,

בכל זאת אחר שזה נסבב על ידי לקיחת אשתו, שעל ידי מיתתו יכולת לקחת אותה לקוחין גמורין [כמ"ש חז"ל (שבת נו, א) לקוחין יש לך בה, כי זה ההבדל בין כשיאמר נשא אשה ובין כשיאמר שם לקיחה כמ"ש בפ"י רות], ואם כן על ידי כך נחשב כאילו הכית אותו בחרב דרך רצח, וכן נחשב כאילו את אשתו לקחת על ידי מה **שאתו הרגת בחרב בני עמון**, שהגם שהרגת אותו בחרב בני עמון במלחמה ואין אתה נענש כמו שפירשו חז"ל (שם), בכל זאת כיון שזה היה סבה ללקיחת אשתו נחשב כאילו לקחת את אשתו דרך גזלה.

(י) **ועתה**. גזר עליו שני מיני עונשין שחרץ על האיש העשיר, א[עונש מות שנגד זה אמר **לא תסור חרב מביתך**, שיחול עונש זה בבניו, ובאר שזה **עקב כי בזיתני** וכו', מצד שהיה עם המעשה בזוי דבר ה', שלפי ערכו לא היה לו לעשות זאת.

(יא-יב) ב[**כה**. ונגד עונש הפעולה, ישלם כמדתו במה **שיקים עליו רעה מביתו ויקח את נשיו**, שהם עשר פילגשיו. אמנם נגד שהוא עשה בסתר יפרע ממנו בגלוי.

(יג) **ויאמר דוד**. זה היה ההבדל בין דוד ובין שאול, ששאול נתן אמתלאות על חטאו ולכן נגזר עליו עונש, כמו שכתוב (ש"א טו, כג) "ואון ותרפים הפצר", ודוד הודה תיכף ולא

השיב שעשה הכל בהיתר, והודיעו הנביא שהשם קבל תשובתו.

המהר"ל "באר הגולה", באר החמישי, פרק י

אמנם דברים אלו לא יכחיש אותם הכתוב. כי כאן כתיב (ש"א יח, יד) "ויהי דוד בכל דרכיו משכיל וה' עמו", ומאחר כי השם יתברך היה רוצה שיהיה עם דוד, מדכתיב "וה' עמו", ולפיכך מי שהשם יתברך עמו, בודאי ובאין ספק השם יתברך נותן שלא יהיה נפרד ממנו, ולא יבא לידי חטא. וזה שאמר 'אפשר שבא חטא לידו וה' עמו', פירוש כל שהוא יתברך חפץ להיות עמו, איך יבא לידי חטא, כי הוא יתברך אינו מניח לו שיסור מאתו. כי השם יתברך הוא שהיה רוצה בדוד, כי על ידו יהיה בנין בית המקדש, ומלכות בית דוד, וכמה דברים שהם יסודי העולם, ואין הדעת נותן שיהיה חוטא בחטא הגדול כמו זה. והיינו שאמר שבקש לעשות הרע ולא הניחו, שהוא יתברך היה גורם שלא יחטא.

אמנם מה שהכתוב (ש"ב יא, ב-כז) מספר מעשה בת שבע שחטא דוד, וגם שהרג את אוריה החתי, מפני שלא היה מקפיד דוד על החטא, שאף שכל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו, היינו בענין זה אם לא יבא תוך אלו הימים, שיהיה גט. כי למה יגרש אשתו בלא תנאי זה. ובודאי לא ידע דוד כי לא יחזור אוריה, ואם כן בשעה שבא

עליה לא היה מקפיד על הגרושין, שלא ידע באותה שעה שלא יחזור אוריה. ולכל הפחות ספק אשת איש היתה, אם כן דוד לא היה מכוין לשום צד היתר. וכן כאשר צוה להרוג את אוריה (ש"ב יא, טו), לא היה בשביל שמרד במלכות, שאם כן היה דן אותו בסנהדרין, כדאמר (שבת נו, א). רק מפני שצפה השם יתברך החטא בבת שבע, וצפה גם כן שיהרוג את אוריה באיסור, סיבב זה השם יתברך. שהוא יתברך היה רוצה שיהיה עם דוד, ולכך גרם השם יתברך שימרוד אוריה במלכות בית דוד, עד שיהיה חייב מיתה. ולפיכך לא חטא בהריגתו לפי האמת. וכל זה מצד השם יתברך, שהיה רוצה להיות עמו, לכך סיבב דבר זה. אבל מצד דוד עצמו לא היה זה, לכך הכתוב מיחס החטא לדוד, כאילו עשה החטא. ובוזה יתורצו הקושיות שהקשו התוספות.

האברבנאל שמואל ב פרק יב

(ב) ובעת הערב קם דוד ממשכבו ששכב בצהרים והיה הולך בגג, ומשם (מהגג) ראה אשה רוחצת שהיתה טובת מראה מאד, והיא אם כן לא היתה רוחצת בגג כי אם בביתה, אבל דוד מעל הגג ראה אותה כן כי היה לביתה חלון בנכחיות הגג עד שמשם ראה אותה, ולהיותה רוחצת ראתה ערומה ונכנס יפיה בלבו, (ג) וישלח לדרוש ולחקור מי היא ויגידו ויאמרו לו שהיא בת שבע, (ד) ואז שלח דוד מלאכים ויביאוה אליו וישכב עמה. וזכר שהיא היתה מתקדשת מטומאתה, רוצה

לומר שלא היתה נדה כי בהיותה נרחצת (כמו שזכר) היתה מתקדשת ומטהרת מטומאתה, הורה והגיד זה להודיע שאז נתעברה להיות הזמן הראוי יותר אליו. והנה להעלים הענין שבה האשה לביתה מיד אחרי ששכב דוד אותה, (ה) ואחרי זה הרגישה בעצמה שהיתה מעוברת, כי אולי הרגישה ברחמה שנשארה בזולת לחות שהוא המורה על ההריון, ושלחה להודיעו לדוד, (ו-ז) ואז כתב ליואב שישלח אליו את אוריה החתי, ובא לפניו ושאלו על שלום יואב והעם והמלחמה, (ח) וצוהו שילך לביתו לרחוץ רגליו שהוא כנוי לתשמיש המטה. ואמרו ותצא אחריו משאת המלך, פירשוהו ארוחה, ששלח לו משאת לחם ויין ובשר לאכול, על דרך (בראשית מ"ג ל"ד) וישא משאות מאת פניו, וכן ת"י סעודתא דמלכא. ואחרים פירשוהו מענין אבוקה, כי לפי שהיה זה בלילה יצאתה עמו אבוקה ללוותו ולהראות לו את הדרך עד ביתו וזה כדי לכבדו. והנה עשה דוד כל זה כדי לעשות הענין באופן שיעלם חטאו מהאנשים, בחשבו שיבא אוריה אל ביתו וישכב עם אשתו ויחשוב אחרי כן שממנו היא הרה, והנה אוריה היה אדם נכבד וירא את השם ואיש מלחמה ולא רצה לרדת אל ביתו פן יחשבו שהתעדן מה והתעלס עם אשתו, (ט) ולכן שכב פתח בית המלך עם עבדי המלך שהיו שוכבים שם לשמור את מטתו כמנהג המלכים :

ואמנם הפועל הזה פשוטו יורה עליו שהיה מגונה מאד מחמשה צדדים. האחד מאשר חטא דוד באשת איש וישכב את אשת רעהו, וזה בלי ספק יותר מגונה במלך שישכב את אשת עבדו ויגדפהו וישחיתהו בזה, וכל שכן בהיותו טרוד בעבודתו ונלחם את מלחמותיו, הלא ראית מה שנמשך בספרד בימי המלך דון רודרי"גו, שבעבור אשר שכב את בת האלוף גוליא"נו אשר היה יושב בסיב"טא, הביא את כל הישמעאלים אשר מעבר לים ויקחו וילכדו את כל ספרד לנקום נקמתו מהמלך ההוא אשר שכב את בתו. והצד השני הוא במה שהשתדל דוד שאוריה ישכב את אשתו ויחשב לו הבן הילוד, וזה באמת פחיתות גדול למלך רם ונעלה כדוד, שיהיה בנו בחזקת בן אוריה ויוחס אליו ויכרת שמו מבית המלך אביו, וזה באמת לא יעשה קל שבקלים אף כי ראש המלכים וגבירים דוד עליו השלום. הצד השלישי במה שצוה לשום את אוריה אל מול המלחמה החזקה להמיתו, וזה באמת עון פלילי להמית את האיש הזה על לא חמס בכפיו ואין מרמה בפיו, וישלמהו המלך רעה תחת טובה חלף כל עבודתו אשר עבד אתו בשלום ובמישור, הלא טוב היה שיעכבוהו ויטרידוהו שם ולא ישוב לביתו עד אשר תלד אשתו ואיש לא ידע בשכבה ובקומה ותהיה לידתה בסתר, וינתן הילד לאשה מינקת מן העבריות, ולא יוסיף על חטאתו פשע כי אל גילוי עריות הוסיף שפיכות דמים. הצד הרביעי באופן המיתה וההריגה שהרגו בחרב בני עמון ועל ידי אויבי

השם, המבלי אין קברים בישראל ואדם אין שימיתהו בקשת ובחנית? אם לריב ומצה ואם בפתע ולא נודע מי הכהו, ולמה צוה להרגו בחרב האויבים? ואתה רואה שהיה בלתי אפשרי שימות אוריה בזה כי אם במות עמו רבים מישראל, כי לא ישימו איש אחד אל מול המלחמה החזקה לבדו, וכן אמר הכתוב ויפול מן העם מעבדי דוד וימת גם אוריה החתי, ואם כן לא המית דוד את אוריה לבדו כי אם גם עמו אנשים רבים מבני ישראל, וכבר העירו על זה חכמינו ז"ל במדרש שמואל (פרשה כ"ה) אמרו ואתו הרגת בחרב בני עמון, רבנין אמרין ואותו מגיד שהרבה צדיקים כיוצא בו הרגת עמו. הצד החמשי מהגנות שמיד כשעבר האבל שבעת ימים על אשת אוריה מיד צווה המלך ללקחה אל ביתו ותהי לו לאשה, ולמה לא נתאחר על זה ימים או עשור? האם היה עדין נרדף התאוה ולא נתפייס עם הביאה הראשונה, ואם כפי הדין אין ראוי שתנשא האלמנה בעוד תשעים יום מיום שמת בעלה, איך נשאת בת שבע לדוד מיד אחר האבל? כל הפשע והגנות הזה יכלול עון דוד וחטאתו.

וכאן האברבנאל מביא את כל הדעות בחז"ל המורות כי דוד המלך לא חטא או שמצמצמות את חטאו, ומוסיף:

והדברים האלה לחכמינו ז"ל הם דרכי הדרש ואין לי להשיב עליהם. ודי במה שאמרו רבי דאתי מדוד מהפך ודריש בזכותיה, כי היה אצלם זה דרך דרש, והיה רבי מהפך הדבר

מחמתו לקורבתו והיותו מזרע בית דוד ולא כפי האמת. ואיך נאמר שבקש לעשות ולא עשה? והכתוב מעיד על המעשה הרע כלו בפירוש, ואם דוד לא חטא איך אמר חטאתי להשם? ולמה עשה תשובה מעולה, ואמר (תהלים נא, ה) כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד? וגם הפסוק שהביאם לזה ויהי דוד בכל דרכיו משכיל והשם עמו, הוא קודם הספור ולא ישלול אותו מחטוא אחר כך, כי אם שהיה אז משכיל ונבון ומצליח במעשיו ושהשם היה עמו בכל אשר יעשה, כל שכן שעם היות שחטא באמת לפי שקבל ענשו ועשה תשובה היה השם עמו, ולכן לא יסבול דעתי להקל בחטאת דוד, ולא אכחיש האמת הפשוט, ואיך אתפייס עם הגט שאמרו שהיו נותנים אל נשותיהם? והנה הפסוק שהביאו לראיה רחוק מזה, ודוד אמר לאוריה שילך הלילה ההוא לביתו ושילך בבקר, ויורה שלא היה שם גט והיה הייחוד כשר ונאות, ואין זה כי אם כדמות אמרם שם בגמרא שהיה אוריה מורד במלכות וחייב מיתה, לפי שאמר ואדוני יואב שקרא אל יואב אדוני בפני המלך. סוף דבר אם הכתוב קראו חוטא והוא הודה חטאו, איך היה טועה אדם בהאמינו? טוב לי שאומר שחטא מאד והודה מאד ושב בתשובה גמורה וקבל ענשו ובזה נתכפרו עונותיו: